

G. Bauer, „Krščanska stanovska“ država - star ideal fevdalne aristokracije

Avstrija je že pred petdesetimi leti doživljala položaj, ki je v marsičem podoben današnjemu. Velikemu polomu 1873. l. je sledila šest let trajajoča, vseskozi težka gospodarska depresija. Tudi tedaj je huda gospodarska kriza pretresla politično moč bančnega in industrijskega kapitala. 1878. je padla vlada velemeščanskega liberalizma, na njeno mesto je prišla vlada plemstva in birokracije — Taaffova vlada. Tudi tedaj je plemstvo, naslonjeno na malomeščanske in kmečke množice, proglašilo proti liberalni ustavi idejo stanovske ureditve družbe in države; stanovska ideja je tedaj služila boju plemstva proti liberalizmu, ki se je opiral na volivno pravico po kurijah, danes pa služi ta parola boju proti demokraciji, ki se opira na splošno in enako volivno pravico. Aristokrati, kot: baron Vogelsang, grof Belcredi, princ Lichtenstein so bili tedaj glavni zagovorniki stanovske ideje, kakor so danes knez Starhemberg, grofa Revertera in Alberti, baron Morsey. Tudi tedaj se je stanovska ideja sklicevala na socialne nauke cerkve. Rezultat tedanjih stanovskih poskusov je bil obrtni red 1883. l. in uvedba obrtnih zadrug. Izjalovili so se pa zakonadajni poskusi, da bi se ustvarile stanovske organizacije tudi za veleindustrijo in poljedelstvo. Zagovorniki stanovske ureditve so tedaj kakor danes videli v organizaciji stanov sredstvo proti razrednemu boju, toda od njih ustvarjene institucije so nasprotno postale gorišča in organi razrednega boja. Obrtne zadruge so se izkazale kot sredstvo za organiziranje obrtnega malomeščanstva proti kapitalističnim zaiožnikom in mešetarjem na eni in proti delavstvu na drugi strani. Pomočniška zastopstva in pomočniške zbornice je pa znal po izjemnih odredbah klerikalno-aristokratske vlade zatirati proletariat izkoristiti za organe svojega zbiranja in za organiziranje razrednega boja.

Stanovska ideja, s katero imamo dandanes opraviti, je nastala iz razrednih bojev moderne družbe. Ne samo brezplodno, temveč tudi zmotno je iskati stanovske ideje v spisih Platona ali sv. Tomaža Akvinskoga, kakor to dela gospod profesor Spann in njegova šola; stanovske ideje v okvirju popolnoma drugih družabnih redov nas prav nič ne podučijo o izvoru in zmyslu stanovskih idej v kapitalističnem družabnem redu.

V bistvu imajo stanovske ideje našega časa četvorni izvor.

Fevdalno stanovstvo

1. Fevdalna družba se je delila na stanove. Knezi, svobodni gospodje, duhovniki, meščani, kmetje so tvorili vsak svoj stan. Človek je pripadal določenemu stanu že po svojem rojstvu; kdor se je rodil kot kmečki sin, je ostal pripadnik kmečkega stanu, pa naj si je izbral katerikoli poklic. Sa-

mo duhovniški stan si je pridobil človek s posvečenjem, ne z rojstvom. Vsak stan je imel svoje pravo: plemstvo drugačno pravo kakor meščani, meščani zopet drugačno kakor kmetje.

Velika francoska revolucija je ves ta stanovski red razbila. Odpravila je pravno razliko ljudi po rojstvu in uvedla enako pravo za vse državljane. Razpustila je srednjeveške gosposke in združne zveze in cehe.

Francosko plemstvo se je dvignilo proti temu revolucionarnemu prevratu. Francoski aristokrati so očitali revoluciji, da je z razpustom stanov in njihovih organizacij razbila človeško družbo na atome, da je s tem postavila nasproti državi množico neorganiziranih poedincev.

Po svojem izvoru je torej stanovska misel ideologija aristokracije v boju proti meščanski revoluciji. Cerkev, ki je bila zvezana z aristokracijo proti meščanski revoluciji, je to idejo sprejela in od tedaj spada stanovska misel med cerkveno miselno zakladnico.

V nadaljnjem razvoju je aristokracija v dobi svojih bojev proti liberalizmu meščanstva vedno skušala vpreči v svoj voz množice malomeščanstva, kmetov in delavcev, ki jih je kapitalistično gospodarstvo sproletariziralo. In v tem poskusu reakcije, da izigra delavce in kmete, je izvor in ves zmisel istega fevdalnega in krščanskega »socializma«, ki sta ga označila že Marx in Engels v »Komunističnem manifestu«. Stanovska ideja od danes je dedič tega aristokratsko-krščanskega »socializma«. Aristokrati Vogelsang, Belcredi, Lichtenstein so si izposodili stanovsko idejo od fevdalne romantike iz za časa francoske revolucije in jo prepustili krščansko-socialni stranki kot svojo dediščino.

Delavski sindikalizem

2. Stanovsko-poklicne ideje popolnoma druge vrste so nastale iz delavskega gibanja. Dočim so služile stanovske ideje aristokracije razrednemu boju plemstva proti liberalnemu meščanstvu, izvirajo stanovsko-poklicni organizacijski načrti delavstva iz nezadovoljnosti delavskega razreda z meščansko demokracijo.

Ob nastopu tega stoletja so se končali veliki politični boji francoskega socializma s težkimi razočaranji delavskega razreda, dočim se je v istem času hitro dvigalo strokovničarsko gibanje. V tem času so francoski voditelji strokovnih organizacij, kot: Pellontier, Pouget, Grifuelhes, ki so bili anarhisti, postavili strokovno gibanje v nasprotje proti demokraciji. Rekli so: ne politični boj z glasovnico, temveč le do generalne stavke stopnjujoča se strokovna akcija more izvojevati osvobojenje delavskega razreda. Ne socializacija produkcijskih sredstev, temveč njih sindikalizacija, prilastitev produkcijskih sredstev vsake industrijske panoge po pristojni strokovni organizaciji mora biti cilj. Na mesto demokratične države naj stopi federacija strokovnih organizacij, ki si naj z revolucionarno stavko osvoje produkcijska sredstva. Tako je revolucionarni sindikalizem, ki je imel pred vojno velik vpliv na delavsko gibanje v Franciji in Italiji in ki ima še danes mnogo pristašev v Španiji, proglasil proti demokraciji idejo o preobrazbi države v federacijo poklicnih zvez.

Misli romanskega revolucionarnega sindikalizma so prav tako pod učinkom političnih razočaranj v zadnjem desetletju pred vojno vplivale na razvoj angleškega združnega socializma. Njegovi pomembnejši za-

stopniki, kakor Cole, niso več proglašali kot nasprotja politično demokracijo in poklicno-zadružno samoupravo, kakor je to delal romanski sindikalizem, temveč so smatrali oboje kot dve enako potrebni, druga drugo spopolnjujoči strani ljudske samovlade. Po njihovem mnenju mora biti poleg politične demokracije, ki na podlagi splošne volivne pravice organizira ljudstvo po občinah, okrajih in v državi, neka »industrijska« ali »funkcijska« demokracija, ki združuje državljane po njihovi poklicni pripadnosti in oskrbuje njihovo gospodarsko samoupravo.

Podobne misli so se uveljavljale po vojni v nemškem strokovnem gibanju. Strokovne organizacije so že v vojni dobi sodelovale s podjetniki v različnih vojno-gospodarskih organizacijah; po vojni so pa zahtevale načrtno preorganizacijo nemškega gospodarstva po organizacijah, v katerih naj bodo enako (paritetno) zastopani podjetniki in delavci. Tako naj bi se poleg politične demokracije zgradil sistem gospodarske demokracije, v kateri bi posamezne gospodarske panoge kontrolirali delavci potom svojih strokovnih organizacij, ki bi bile enakopravne z delodajalskimi organizacijami. Organizacijski načrt take gospodarske demokracije so vsebovale že splošne določbe weimarske ustave; po tem načrtu naj bi imeli delavci in podjetniki po industrijah in po okrajih posebne svete, katerim bi bil na čelu paritetni državni gospodarski svet. Tega organizacijskega načrta vsekakor niso nikdar izvedli.

Meščansko-fašistovsko stanovstvo

3. Revolucije 1918. leta so razširile moč delavskega razreda. Dočim je hotel delavski razred izkoristiti politično demokracijo za dosego socialne demokracije, se je reakcija buržuazije obrnila proti politični demokraciji, ki je ojačila delavske pozicije. V ta namen se je buržuazija oprijela tudi stanovskih idej, ki jih je prej razvila aristokratska romantika in kasneje proletarski sindikalizem v boju proti meščanstvu.

Othmar Spann, prvi teoretični zagovornik meščanskih stanovskih idej, je zavestno segel nazaj po Adamu Müllerju. (A. Müller je v službi dunajske cesarske pisarne pisal za stanovsko ureditev družbe v času, ko so nemški knezi napovedali boj francoski revoluciji, op. pr.) Istih misli, ki se jih je posluževal Adam Müller v službi fevdalne aristokracije in absolutizma proti liberalizmu, se poslužuje Spann v boju proti demokraciji. Namen je isti kot tedaj: treba je dokazati, da sme »prava država« sloveti samo na »podreditvi duhovno nižjih pod duhovno višje.« In tako gradi gospod profesor hierarhični stanovski red: ročne delavce morajo voditi »gospodarski voditelji«, te »državni voditelji«, te pa zopet »modri«, pod katerimi moramo seveda razumeti »višji učiteljski stan«, torej gospode profesorje.

Brez ozira na to vodilno vlogo profesorjev je fašizem brutalno uresničil to, o čemer je gospod profesor Spann filozofirajoč sanjal. Mussolini se sicer ni šolal pri Spannu, temveč je bil v šoli revolucionarnega sindikalizma. Toda spoznal je, kako se da sindikalistična misel o zgradnji države po poklicnih zvezah, ki je bila zamišljena kot sredstvo za osvobojenje delavskega razreda, izpremeniti v sredstvo za zasužnjenje delavstva. Potem ko je italijanski fašizem udušil proletariat, je organiziral svoje prisilne korporacije. Strokovne organizacije in zveze delodajalcev v Italiji niso več svobodne organizacije, ki bi same upravljale svoje zadeve, temveč sredstva za gospodovanje despotičnega režima. Država

imenuje vsem voditelje; popolna odprava vseh svoboščin onemogoča vsako opozicijo proti tem voditeljem. In če se od države vodeni sindikati delavcev in podjetnikov ne morejo sporazumeti v svoji korporaciji, odloča med in nad njimi zopet država. Fašistovske korporacije niso nikake skupne organizacije podjetnikov in delavcev, temveč državne prisilne organizacije za obvladanje obeh razredov, pri čemer »državni voditelji« diktirajo »gospodarskim«, »gospodarski voditelji« pa izvajajo diktaturo nad delavci. »Modri«, to je »višji učiteljski stan«, je pa spoznal, da je »prava država« fašizma odpravila vsako duhovno svobodo.

Katoliško-aristokratsko-fašistovsko stanovstvo

4. Katoliška cerkev si je izposodila, kakor smo videli, stanovsko misel že pred več nego sto leti od aristokratske romantike. Ta misel se je razvijala v katoliškem socialnem nauku po izkušnjah cerkve v povojni dobi. Cerkev je najprej videla, da se ji velike množice odtujujejo, ker vidijo delavci v njej zaveznico kapitalizma. Zato papeška okrožnica »Quadragesimo anno« — najnovejša formulacija katoliškega socialnega nauka — obtožuje kapitalizem in ostro protestira proti vsem, ki zlorabljajo vero kot ščit za svoje kapitalistične dobičkarske in gospodovalne interese. V tem svojem delu ponavlja ta okrožnica tiste protikapitalistične obtožbe, ki jih je nekoč formuliral fevdalno-krščanski »socializem«. Na cerkev sta vplivali še dve drugi izkušnji. Vatikan je videl na eni strani v svoji neposredni soseščini korporacijski sistem italijanskega fašizma, s katerim je sklenil lateransko pogodbo. Na drugi strani je videl Vatikan, kako je v demokratični Nemčiji postal katoliški centrum vodilna stranka, kako mogočno so se tam razvile krščanske strokovne organizacije. Ti dve izkušnji — italijanska in nemška — sta določili oblikovanje stanovske misli, ki jo papeška okrožnica postavlja proti kapitalizmu. Ta enciklika kaže s poudarkom na fašistovski korporacijski sistem. Slavi ga, da je prinesel »mirno sodelovanje razredov, da je spodrinil socialistične organizacije in stremljenja, da urejujoče vpliva na lastni oblastveni aparat«. Po drugi strani pa enciklika graja fašistovski korporacijski sistem, da »se postavlja država na mesto svobodnega samoudejstvovanja, namesto da bi se omejila na potrebno in zadostno podpiranje in pospeševanje; nova stanovska ustava ima preveč birokratično in politično obeležje.« Cerkev se boji »totalitarne« vsemogočnosti fašistovske države, ker se s tem omejuje moč in akcija cerkve; zato naj po njenem mnenju vsaka večja družba prevzame le tiste naloge, ki jim manjše društvo samo ni kos. Zato naj država ne prevzema nalog, ki jih lahko opravljajo avtonomni poklicni stanovi sami.

Na papeško okrožnico so vplivale vse starejše oblike stanovske ideologije: iz aristokratsko-romantične ideologije, ki je postala duhovna last cerkve od francoske revolucije, je povzela obtožbo meščanskega liberalizma; pri fašistovskem korporacijskem sistemu ji ugaja, da je utemeljil »mirno sodelovanje« razredov; ta sistem je res vzel delavcem vsa sredstva obrambe pred izkoriščanjem in s tem ustanovil mir na tej podlagi, da se premaganec ne more več upirati zmagovalcu. S tem, da pa cerkev nasprotuje vsemogočnosti države in zahteva samoupravo poklicnih zvez, se približuje zahtevam »industrijske« ali »gospodarske« demokracije. Ker vsebuje enciklika najrazličnejše nazore stanovskih ideologij, se lahko zelo različno razlagajo njeni nauki. To tem bolj, ker enciklika

odklanja obravnavanje »vprašanj tehničnega značaja«, torej ne navaja konkretno, kako si predstavlja zgradnjo stanovskega reda. Zato se lahko različni razredni interesi sklicujejo na encikliko. Razredni boj lahko zavzame obliko spora o razlaganju enciklike in ponekod je to obliko že zavzel.

Razvoj stanovskih ideologij moremo razumeti iz razvoja razrednih bojev. Stopnja učinkovitosti stanovskih misli pa zavisi od sprememb v strukturi kapitalizma.

Tri razvojne stopnje kapitalizma

Kapitalizem je v svoji zgodovini šel skozi tri velike razvojne stopnje.

V svoji prvi razvojni stopnji — od šestnajstega do osemnajstega stoletja — je bil organiziran in državno reguliran kapitalizem. Dobro organizirane trgovske gilde, od države podeljene rudniške pravice, od države privilegirane trgovske, paroplovne in kolonialne družbe, državne manufakture, ob državni zadolženosti razvijajoči se finančni kapital, merkantilistična politika, ki je reglementirala celotno gospodarsko življenje do vseh posameznosti — vse to daje značaj kapitalizmu tiste dobe.

Ves ta sistem organiziranja in državnega reglementiranja je razbil liberalizem od druge polovice osemnajstega stoletja dalje. Na njegovih razvalinah se je razvil liberalni, individualistični neorganizirani kapitalizem, kapitalizem svobodne konkurence.

Že v zadnji četrtini devetnajstega stoletja se pričinja kapitalizem znova organizirati. Vsi razredi kapitalistične družbe se organizirajo. Finančni kapital si podrejuje industrijo. Industrijski podjetniki se organizirajo v kartelih in trustih, v delodajalskih zvezah, v gospodarsko-političnih organizacijah, v družbah za racionalizacijo. Drugi razredi kapitalistične družbe se organizirajo v poljedelskih, produktivnih in konsumnih združenjih, v strokovnih in poklicnih organizacijah vseh vrst. Država vedno bolj posega v gospodarsko življenje. Državna in občinska podjetja se širijo.

Med vojno je vse gospodarsko življenje organizirala država. Po vojni še enkrat oživi liberalizem. Toda pod pritiskom gospodarske krize se znova začne državno organiziranje gospodarskega življenja. V Nemčiji, Avstriji, Italiji je prišlo bančništvo in velik del industrije pod državni vpliv. V sev. ameriških državah skuša Roosevelt organizirati vse gospodarsko življenje s svojimi »codesi«.

Stanovska ideologija je nastala v času zmagovitega pohoda liberalnega, individualističnega kapitalizma. Toda stanovska ideja, ki jo je zastopala tedaj po meščanski revoluciji premagana aristokracija, je bila utopija, ker je tedaj zahteval interes gospodarstva, da se baš razbijejo vse stare stanovske tvorbe, ki so postale ovira razmahu produktivnih sil.

Popolnoma drugače je danes. Sedaj živimo zopet v času organiziranega, monopolnega, državnega kapitalizma. Če pristaši stanovskih idej še danes očitajo kapitalizmu, da je razbil družbo na atome, je to očitek iz preteklih časov, kajti za kapitalizem našega časa ni značilna svobodna konkurenca, temveč monopol, ne razbitje družbe na atome, temveč hitro napredujoča preorganizacija družbe, ne omejevanje države na golo

varovanje prava, temveč vedno globlje posegajoča reglementacija gospodarstva po državi.

V času preorganizacije kapitalizma ni misel o razvoju stanovskih organizacij nikaka utopija več. Toda »stanovska ustava« ni nikak »nov družabni red«, temveč je le nadaljnje razvijanje obstoječega reda monopolnega kapitalizma. To ni nobeno premaganje kapitalizma, temveč samo nova oblika kapitalističnega organiziranja, ki se vrši že od prejšnje generacije sem.

Iluzija, da je »stanovska ustava« nov red, ki je nekaj drugega kakor kapitalizem, izvira iz časa individualističnega kapitalizma, ko se je smatralo, da sta liberalizem in kapitalizem, svobodna konkurenca in kapitalizem ista stvar. V resnici je bil liberalni, individualistični kapitalizem samo ena razvojna kapitalistična stopnja, ki je danes že davno premagana. Stanovska organizacija je bila gotovo nezdržljiva z liberalizmom, nikakor pa ni nezdržljiva z organiziranim, monopolnim kapitalizmom našega časa.

Stanovska organizacija prav nič ne izpreminja na vsem tem, kar je bistveno za kapitalizem v vseh njegovih razvojnih stopnjah; nič predvsem na dejstvu, da se loči ta družba na razred tistih, ki posedujejo produkcijska sredstva, in na razred neposedujočih, ki morajo prvim prodajati svojo delovno moč. Zato stanovska organizacija ne odpravlja razrednega nasprotstva in razrednega boja, ki se more premagati šele potem, ko preidejo koncentrirana produkcijska sredstva v last celote.

S. Slokan, Evropa

Evropa je vrtnec nad ugaslim vulkanom,
pogorišče, razkopano mravljišče,
kjer človek več sebe ne najde,
kjer človek več sebe ne išče,
kjer je labirint zmot in krivic
le zatočišče za izgubljeni klic —
po pravici in kruhu, po svobodi in miru.
Človek zblaznel je v vrtincu,
človek utonil je divjem nemiru,
v zmedi, sovraštvu, prepiru
je pest ubila razum.

V Evropi svoboda je laž,
saj lahko človeka prodaš,
o krvi le lahko sanjaš —
o svobodi ne smeš — v Evropi, Evropi.
V Evropi je človek številka
nezaposlenih trum, vojaških armad,
ker gospodarita pest in glad.

Evropa je omrežje pregrad in mej,
Evropa je konglomerat zmed in idej,
narodov, ras in plemen —
konglomerat praznih imen,
ki jim daje pomen — pomp parad.

V Evropi je vse na pohodu,
na ulici manifestira v sprevedu
maškerada, parada ali — glad.

Na ulici kletev kipi do neba
ali ori blaznost himn in popevk
ali v šklepetu pušk in bomb
človek umira krvaveč iz src.

Evropa se koplje v barih,
opaja se v kinu, omamlja v vinu,
Evropa se kolje na cesti,
Evropa v obsednem stanju zmaguje,
se z mlini na veter bojuje,
modruje, krize rešuje,
v zmedah vzdihuje,
obupuje, v deliriju kuje,
kupiči, kupuje, tihotapi — orožje,
dolguje vsem kontinentom,
praznuje —
ker dela ni, a mnogo je vedno parad.
To pa ni Evrope propad —
po gnilobi se širi smrad —
njeno vstajenje oznanjajo,
z vsemi zvonovi pozvanjajo,
njeno pomlad, njen preporod
so baje vklenili v pohod, —
že manifestirajo, govore, govore, govore.
V prevod so slepce zbobnali,
že manifestirajo, slepci kriče, kriče, kriče,
Sredi parad, med ploho gesel in fraz
v laž se oblič svetovni obraz.

Evropa na konferencah lisiči,
Evropa zlato tele maliči,
Evropa resolucije kuje,
pakte podpisuje ter sklepa,
da se lahko oborožuje.
Evropa se neprestano grupira,
Evropa se neprestano prepira,
Evropa se neprestano zapira
pred vsemi v rove, trdnjave,
med žične ovire, pregrade —

vsa slepa strahov se otepa,
plinske napade študira,
smrt si pripravlja, pozdravlja pogin.

Letala nad nami grozé,
kovinsko zvočniki lajajo,
v kemičnih tovarnah se bombe kupičijo,
na vsakem koraku vojni duh maličijo,
zarje krvave nam vzhajajo
in veliki duhovi molče...

Rudolf Golouh, Problemi primorske emigracije

Malokateri narod je bil tako hudo prizadet s svetovno vojno in njenimi posledicami, kakor slovenski narod. Ne samo, da so se na njegovem ozemlju vzdolž cele soške fronte odigrali najstrašnejši vojni pokolji in najstrašnejša vojna razdejanja, ne samo, da je padlo toliko vojnih žrtev in da je moralo toliko primorskih Slovencev v bedno vojno begunstvo širom vse bivše Avstro-Ogrske — po končani vojni je prišlo še vse hujše. Skoro polovica slovenskega ljudstva je bila odtrgana od svoje narodne celote ter prideljena državi, ki je skrajno nedostopna za pravice svojega, še bolj pa tujega naroda. Najkrutejši usodi je pa bilo to ljudstvo izročeno potem, ko je padlo, radi razvoja notranjih političnih prilik v Italiji, pod oblast in pritisk italijanskega fašizma. Kdor ve, kaj vse to znači, si bo težje usode za prizadeto ljudstvo težko predstavljal.

Te razmere so rodile nebroj vprašanj in komplikacij, rodile so tudi prej neznan problem primorske emigracije.

Ta problem pa ni tako enostaven, kakor morda na prvi pogled izgleda.

Predvsem treba pribiti, da se primorski Slovenci, ki so morali zapustiti svoje kraje, niso vsi izselili v našo deželo, odnosno v našo državo. Emigrantska gravitacija Primorca svobodnih poklicev je bila preko morja, v Severno in Južno Ameriko, na kopnem pa večjidel v Francijo. V Jugoslavijo so se prvotno izselili le državni in samoupravni uslužbenci in uradniki, ki so z razpadom avstroogrske monarhije morali po prihodu italijanske oblasti zapustiti svoja službena mesta. Ti izseljenci tvorijo prav za prav še danes glavni kader takozvanih »beguncev«. Tu treba omeniti, da je bilo med temi begunci tudi precej ljudi, doseljenih iz severnih krajev Slovenije, ki so se pa bili polagoma v Primorju aklimatizirali. Po tem prvem valu ni bilo v prvih letih po vojni opazati večjega dotoka beguncev iz Primorja; kar jih je še prihajalo, so bili večinoma le posamezniki, ki se niso mogli radi ondotnega vedno hujšega pritiska še nadalje vzdržati na svojih mestih. V to skupino spadajo zlasti učitelji. Beguncev takozvanih svobodnih poklicev (inteligence, delavcev in kmetov) ni bilo dotlej dosti. To je važno, ker dokazuje, da se glavni dotok beguncev v Slovenijo in v državo začenja šele kasneje, se začenja šele z nastopom fašizma v slovenskem delu Julijske Krajine. Saj se je fašizem prvotno razbesnel nad slovenskim življenjem v Primorju skoro še huje kot nad svojimi političnimi nasprotniki v notranjosti Italije. Beda sta ironija zgodovine je, da je fašizem osvojil Italijo takorekoč na račun primorskih Slovanov, saj se osvajaški pohod fašizma na Italijo začenja dejanski in v večjem obsegu šele s požigom tržaškega »Narodnega doma«. Fašisti

se še danes bahajo, da je ta požig odkril Italiji in svetu politično vojno metodo fašizma. Ta metoda je, mimogrede povedano, našla svoj drugi še hrupnejši primer dobrih deset let kasneje pri požigu berlinskega rajhs-taga! Če uvažujemo, da Slovani v Primorju niso imeli skoro nobenega niti direktnega niti indirektnega vpliva na notranje politične in razredne boje v Italiji že radi svojega napram celotnemu prebivalstvu Italije malega števila, pa tudi radi tega ne, ker so takrat prvič, odkar obstojajo, komaj prišli v sklop Italije, se nam takoj pokaže vsa kruta nesmiselnost tega početja. Da pa niso bili navdušeni za razmere, ki jim jih je Italija pripravila, in za besno sovraštvo, ki so ga proti njim sejali italijanski šovinisti, sovraštvo, ki je bilo sedaj toliko bolj nesmiselno, ker niso Slovani v Primorju po italijanski zasedbi Julijske Krajine predstavljali več za Italijane nikake nacionalne opasnosti, je pač razumljivo. Te razmere ilustrira na kratko še najbolj dejstvo, da izmed osmih doslej po razsodbi izrednega sodišča ustreljenih opozicijonalcev režima, je bilo šest Slovencev! S tem pa nočemo ni malo omalovaževati ogromnega števila plemenitih žrtev, ki jih je dala proti fašizmu se bojujoča Italija. Kratkotrajno, število beguncev iz Primorja se je jelo v tem času v naši deželi množiti predvsem radi teh izredno težkih, naravnost neznosnih razmer. K političnemu pritisku se je pa pridružil še ekonomski pritisk; k vsemu temu pa še splošna stvarna ekonomska kriza, ki je zajela zadnja leta ves svet ter otežila še bolj gospodarsko stanje ljudi v Italiji. Vse to je bilo treba omeniti, da se ve, zakaj je jelo kasneje spet naraščati število beguncev, zlasti delavcev in kmetov in inteligence svobodnih poklicev, ki so morali pribežati semkaj češče, da rešijo golo življenje, češče pa zato, ker jim niso bila več odprta pota v druge kraje sveta. Omejitve izseljevanja v Ameriko, v Francijo itd., jim je onemogočalo, da bi si poiskali kruha drugod, potem ko ga niso mogli več najti doma. Omenili smo vse to, ker je treba izpodbiti opasno domnevo, ki je našla izraza celo v neki leposlovnih reviji, ki hoče veljati za silo avtoritativno in resno (saj se vendar tudi v tem slučaju ne morejo vzeti posamezni slučajji za merilo), da so Primorci dezertarji, ki so zapustili bojno polje, da uživajo blagodati »begunstva« v Sloveniji... Mislimo, da predstavlja, vzlic vsemu, ravno odpor Slovencev v Primorju nekaj častnega in herojičnega v naši zgodovini.

Bilo kakorkoli, število beguncev v Sloveniji in v državi se je sčasoma povečalo in jelo do neke meje predstavljati problem zase. Ta problem je politični in sociološki, je celo v nekem pogledu psihološki. Razčleniti ves ta problem v obliki kratkega članka ni mogoče, nekaj glavnih vprašanj pa lahko že tu nanizamo.

Povemo takoj, da se ta problem občuti zadnje čase huje nego sicer, v glavnem radi ekonomske krize, ki je pritisnila s tako močjo tudi na našo deželo. Saj se ni čutil toliko še dolga leta po vojni, ko ni pritok teh ljudi delal skrbi, ko je še bilo slabo ali dobro vsem mogoče živeti. Ko pridejo ljudje na tesno, so drug drugemu na poti.

Koliko je prav za prav danes teh beguncev pri nas? Natančnih statističnih podatkov še nimamo. Zdi se, da jih je precej, v resnici je pa njihovo število mnogo manjše, nego se zdi. V Sloveniji najdemo večjidel takozvanih beguncev le v Ljubljani in v Mariboru. Kar jih je še tuptam raztresenih po manjših krajih, ne šteje dosti. Če pa tudi seštejemo vse begunce v vsej Sloveniji, bomo težko prišli do števila 10.000. — Je to razmeroma malo število. In še to število se stalno krči. Ljudje prihajajo

in odhajajo, ta emigracija stalno fluktuirala. Kdor le more, gre dalje, ali v druge kraje države, ali pa v tujino. Pa še od tega števila treba takoj odšteti vse one, ki so prodali svoja posestva v Primorju in nakupili druga tukaj. Ti niso padli nikakor v breme naši deželi, nasprotno. Če pa štejemo delavce, vidimo, da tudi teh ni razmeroma mnogo. Morda se zato vidi begunski problem težji, ker ga večinoma sestavlja takozvana inteligenca. S to inteligenco je pa tako: Boj fašizma proti Slovanom je bil predvsem boj proti njihovi inteligenci. Toliko so vedeli tudi fašisti, da je treba predvsem razgnati slovensko inteligenco, da se oslabi narod. Ta inteligenca je v glavnem vztrajala na svojem mestu, dokler je le mogla, naposled je morala ali romati v ječo in na italijanske internacijske otoke, ali pa zbežati čez mejo. Glavni del te takozvane inteligence so tvorili delj časa učitelji, katerih doseljevanje je pa že pred leti prenehalo. Doma bi bila ta inteligenca lahko ostala le pod pogojem, da se je poitalijančila in pofašistila.

Število beguncev v naši deželi torej zdaleka ni tako veliko, kakor se misli, in marsikatera nervoznost v tem pogledu je povsem odveč. Če bi tisti primorski veljaki, ki rešujejo tu v Jugoslaviji problem begunstva, zagrabili vanj bolj resno in praktično, namesto, da samo paradirajo in plavajo po oblakih, bi tega problema v glavnem morda sploh ne bilo. Prepričan sem, da je število Nemcev iz Tirola, ki so zbežali v Avstrijo in v Nemčijo mnogo večje, čeprav niso fašisti v Tirolu nastopali vedno tako divje proti nemškemu življu, kakor proti slovanskemu v Primorju, in čeprav je število Nemcev v Italiji manjše kot Slovencev. Pa se menda ne more odrekati Nemcem značajnosti in sposobnosti za odpor.

Toliko, da se postavi ves problem v prave meje.

*

Pri vsem tem so pa tudi pri beguncih napake. Nesmiselno bi bilo o njih molčati. Ko govorimo o problemih primorske emigracije, se moramo obrniti najprej nanjo samo. Mislimo predvsem, da je bilo zadržanje primorskih emigrantov napram političnim prilikam in bojem v naši deželi in v državi češče napačno.

Da je ta emigracija v pogledu na razmere doma tvorila in da še tvori takorekoč skupino zase, ki ostro zasleduje težnje in potrebe svojega ljudstva v Primorju, je razumljivo, je naravno in je v redu. V tem pogledu vrši ona le svojo funkcijo. Drugo je vprašanje, če je prispevek, ki ga daje s svojim sodelovanjem v političnem življenju zlasti naše dežele, pravilen, preudaren, če je res tak, da more služiti ugledu emigracije in ljudstva, iz katerega je izšla. Z drugimi besedami, če more pospeševati simpatije celotnega naroda v državi za primorsko stvar. Dolžnost vsakega človeka, še posebej pa političnega emigranta je, da uravnava svoje javno delovanje po nekih odrejenih, trdnih, stalnih političnih nazorih. Za svojo stvar, n. pr., ne more nihče pridobivati simpatij in podpore okolice, v kateri prebiva, ako so njegovi splošni politični nazori neodrejeni ali reakcionarni, nazadnjaški, ali pa, ako je njegovo delovanje v javni areni bolj podobno vlogi ljudi, ki se dajo, čeprav nesebično, izrabljati — z drugimi besedami, vlogi podrejenih, drugovrstnih ljudi, ki jih stranke in skupine izrabljajo za svoje namene, ki jih pa, čim jim niso več potrebni, prezirajo in zavržejo.

Kakšno je v tem pogledu zadržanje primorske emigracije?

Politični mentalitet Primorca se je ustvaril in utrdil v razmerah, ki so se v mnogočem razlikovale od razmer v ostalih slovenskih krajih. Njegovo nacionalno in socialno prebujenje je bilo težko, toda naglo in jako. Pojav odpadništva, n. pr., in nacionalnega dvoživkarstva je bil med Primorci že dolgo pred vojno neznan.

Toda medtem ko so se na Kranjskem že vršili politični boji po strogo ločenih nazorih in strankarskih programih, se je v Primorju (razen na Goriškem, kjer so se bile nazadnje politične borbe po približno istih vzorih kot na Kranjskem) radi bojev z italijanskim življenjem nadaljevala politična borba še vedno v znamenju takozvane narodne sloge. Dober naprednjak je bil tudi dober katolik, dober katolik je bil tudi dober naprednjak. To idilo je prav za prav motila do izbruha svetovne vojne edino slovenska socialno demokratična stranka, ki je nastopala ves čas strogo programatično in bila ves čas ljute načelne borbe z narodno stranko. Narodno gibanje v Primorju se je omejevalo v glavnem na narodnovzgojno in narodnoobrambno delo. V tem pogledu je to gibanje izvršilo svojo nalogo v polni meri in s polnim uspehom. Objektivno pa lahko priznajo danes tudi narodni nasprotniki slovenske socialne demokracije v Primorju, da je prav za prav edino ta boj socialne demokracije dajal neko programatično in načelno vsebino političnemu udejstvovanju tamošnjega slovenskega življa. V teh razmerah se je primorski človek razvijal politično le v dveh smereh: ali je bil socialist ali nacionalist. V normalnih razmerah bi se bila tako razvila polagoma v Primorju le dva močna slovenska politična pokreta: nacionalni in socialistični. Oba bi imela v ondotnih prilikah naglo se razvijajočega industrializma, pomorstva, denarstva, trgovine in kmetijstva svojo važno in za ves slovenski narod koristno funkcijo. Toda z izbruhom svetovne vojne je bil ta normalni proces opredelitve političnih nazorov in funkcij v narodu nasilno prekinjen. Po vojni, v popolnoma spremenjenih razmerah, spremenjenih, na žalost, skrajno na slabše, sta ta dva politična pokreta le zaostrišla, kar je spet razumljivo, svoje stališče in svoje udejstvovanje. Delavski pokret se je večinoma naglo premaknil v skrajno levo, nacionalni v skrajno nacionalistični. Politični begunec iz Primorja je še danes v glavnem usmerjen po teh dveh ekstremih: neredkoma celo niha med obema.

Primorski emigrant je v političnih razmerah Slovenije, kjer se i meščanski i delavski tabor delita ostro na več strank in struj, radi tega težko našel svoje mesto. V kompliciranih, njemu češče neznanih razlikah zlasti med meščanskimi strankami, je ali kolebal semintje ali pa zapadel najbolj rabijatnemu šovinizmu. To je ustvarilo o njegovi politični zrelosti neko posebno mnenje. Kratkotrajno: tudi za primorskega begunca je postalo nujno, da se opredeli politično, ako se hoče udejestvovati v našem političnem življenju in v njem soodločevati in ako hoče sploh delovati, tudi z ozirom na svoj narod v Primorju, po strankah in gibanjih, ki so se tu razvili. Preko tega emigracija ne more in ne sme, ako noče igrati one podrejene vloge, ki smo jo prej omenili. Saj je bilo končno tako z vsemi emigracijami: s Poljsko, dokler se ni Poljska spet združila, z italijansko itd. Pri vsem tem lahko ohrani emigrant z ozirom na svoje posebne težnje neko svoje ravnovesje in neki širši pogled na politično življenje in politične boje v deželi, v kateri prebiva.

Ravno zato smatramo, da je bila groba napaka, da so nekateri primorski emigranti igrali češče zavestno ali nezavestno vlogo najhujših

nasprotnikov modernih gibanj pri nas, zlasti pa socialnega, da so skušali celo presaditi semkaj metode italijanskega fašizma, katerega blagodati so imeli sami priliko spoznati. Primorska emigracija se ni hotela vmešavati v naše politične boje, del te emigracije se je pa vendar vmešaval, in sicer ravno v take boje, ki niso bili in niso večini naroda niti najmanj simpatični: S tem niso služili niti svojim idealom niti primorski stvari vobče, ki je končno stvar vseh Slovencev in vseh Jugoslovanov. Da je padel ugled emigrantov, je iskati tu v največji meri vzroka. Priporočam vsem primorskim emigrantom, zlasti pa primorski akademični in neakademični mladini, da o tem mirno in zavestno razmišlja. So bile in so še vedno tu napake. Kdor se bori za svobodo svojega, po tuji sili podjarmljenega naroda, ne sme nasilno nastopati proti gibanjem, ki se razvijajo v drugem delu njegovega naroda, da ne bo narod sklepal, da je ljudstvo, iz katerega je izšel, samo nezrelo, svobode nevredno. Le tisti je svobode vreden, ki svobodo ceni in ljubi. Svobodo svojega naroda predvsem. Naj pomni, da so vsa zgodovinsko upravičena gibanja v narodu le dokaz, da se njegov narod politično in kulturno razvija.

Še vedno so bile nacionalne emigracije nositeljice najnaprednejših narodnih gibanj. Ali naj bo ravno primorska emigracija, zlasti primorska mladina, izjema?

In še nekaj bi tej emigraciji priporočal. V vsako emigracijo se vrinejo prej ali slej ljudje, ki vanjo ne spadajo. Tako je vedno bilo in napaka je, če se radi posameznih slučajev obsoja celota. Resnična primorska emigracija, ki šteje v svojih vrstah odlične člane, ne more biti zanje odgovorna. Vendar je potrebno, v interesu emigracije same, da se vrste pregledajo in da se tisti, ki v te vrste ne spadajo, pravočasno izločijo. Dejstvo je, da se zlasti zadnja leta pojavljajo ljudje sumljive vrednosti. Fašizem, preganjanja, nezaposlenost, beda so skvarili marsikoga.

Sklepam: Nujno potrebno je, da se primorska emigracija, močnejše zave svojega poslanstva. Vrednost vsakega gibanja je v njegovi ideji. Kako je ta emigracija idejno pripravljena, opredeljena, utrjena? Ali ne živi le iz dneva v dan, prilikam vdana, v prilikah vjeta? Ali ne izgublja ravno radi tega na svojem pomenu, rekli bi, na svoji ceni? Današnji veliki čas s svojimi velikimi problemi zahteva od vsakega in vseh večje in večje koncentracije. Koncentracija pomeni v našem slučaju pregrupacijo. Primorska emigracija bo vrnila sebi veljavo, v kolikor bo dala svojemu delu in svojim težnjam današnjemu času odgovarjajočo vsebino in za višjimi smotri težeči cilj.

A. M., Zakaj cerkev podpira fašizem?

Preden je prišlo do enotne, skupne italijanske države z združenjem Toskanije, vojvodstva Modene, lombardijsko-benečanskega kraljestva in kraljestva obeh Sicilij, je zapovedoval papež nad 21 pokrajinami, skoro sedmina sedanje Italije je bila pod njegovim gospodstvom. L. 1860. je papež izgubil znaten del svoje države. L. 1870 je izgubil še Rim. Toda do 11. febr. 1929 — do sporazuma s fašisti — so se branili papeži priznati to stanje kot dovršeno dejstvo in niso marali nobenih stikov z »uzurpatorsko« nacionalno državo. V encikliki 25. maja 1871. je papež celó pozval Evropo na intervencijo proti Italiji. Razne velesile so večkrat izkoriščale to stališče papežev proti Italiji. Thiers, Bismarck in Kalnoky

so se branili garantirati za meje novega kraljstva. Še 11. nov. 1914. l. je zagrozil Bülow, da bo obnovljeno posvetno gospodstvo papežev, če bodo zmagale centralne sile nad entento.

Cerkev je, oprta na svojo tisočletno organizacijo, na svojih 70.000 duhovnikov, vodila najostrejšo opozicionalno politiko proti italijanski državi. Prepovedala je katoličanom vstop v državno službo, ustanovitev politične stranke in udeležbo pri volitvah. »Do prihodnje evropske krize je treba vzdržati, potem bo to hudičevo delo (italij. država) razpadlo v prah,« so duhovniki govorili italijanskim kmetom.

*

V času, ko so fašisti proglašali še razne revolucionarne parole, da so z njimi lovili pristaše, so v svojem volivnem programu 28. avg. 1919. l. zahtevali med drugim: »Zaplembo vsega premoženja verskih kongregacij in odpravo vseh škofovskih dohodkov, ki pomenijo enormna pasiva za narod in privilegij peščice.«

*

Kako to, da je potem Vatikan baš pod zmagovitim fašizmom sklenil mir z italijansko državo, da se je podredil fašizmu in da je deloma sprejel fašistovski načrt o ureditvi družbe tudi za svojega? Kako to, da se je cerkev pomirila s fašizmom povsod, čeprav ji on dopušča le podrejeno vlogo? Zakaj cerkev sama dopušča in celo pospešuje razpuste in razpadanje katoliških strank po svetu? Čeprav je cerkev sklenila prijateljsko pogodbo s fašizmom, ne sme pod njegovim režimom obstojati nobena katoliška politična stranka. Voditelj bivše katoliške ljudske stranke Italije mora živeti v pregnanstvu. Časopise in založbe te stranke so ustavili. Na univerzi »sv. srca« v Milanu je skupino katoliških študentov, ki so ostali zvesti idejam ljudske stranke, sam pater Gemelli, ki je hkrati vseučiliški rektor, izročil policiji.

»Sprava med fašizmom in Vatikanom ni nikako osamljeno dejstvo, ni nikak slučajen dogodek, ni nikako huzarsko podjetje kakega papeža ali kardinala, temveč je zaključek vse cerkvene zgodovine, logična posledica celotnega predhodnega razvoja... Sprava med fašizmom in Vatikanom ni bilo delo enega papeža, temveč vseh papežev, ni bila ideja enega teologa, temveč ideja vseh teologov, to ni bila akcija enega kardinala, temveč vseh kardinalov. Dejstva, ki so sledila sklenitvi pogodbe in konkardata: blagoslavljanje fašizma kot »režima, ki ga je hotela božja Previdnost«, oficialna udeležba klerusa in katoliških društev pri fašistovskem plebiscitu, tesno strnjenje verskih organizacij s fašistovsko državo, klerikalizacija državnega pouka itd. — vse to je v polni meri dokazalo, da je zveza med fašizmom in katoliško cerkvijo odgovarjala življenjskim potrebam vladajoče italijanske družbe«, pravi I. Slone, najboljši poznavalec fašizma.

Nesmiselna je debata o tem, kdo ima več koristi od lateranske pogodbe. Če hočemo pravilno oceniti pot, ki jo je prehodila cerkev do zveze s fašizmom, se moramo spomniti na živahen odpor, ki ga je pokazala ista cerkev proti vsem meščanskim revolucijam. Cerkev je bila proti francoski revoluciji, cerkev je bila proti vsem kasnejšim revolucijam, ki so stremele po odpravi fevdalizma in uvedbi političnih svoboščin. Cerkev se je branila priznati liberalne ustave Nemčije, Belgije in Francije. Papež se je protivil nacionalnemu združenju Italije. Katoličani (Joseph de

Maistre, de Bonnard, Haller, d'Azeglio) so bili ideologi zadnjega fevdalnega odpora proti meščanski revoluciji. Jezusova družba, ki se je ustanovila za pobijanje reformacije in ki je potem prenehala delovati, je znova oživela v boju proti liberalizmu. Katoličani, ki so zagovarjali liberalne svoboščine (Lammenais, Montalembert, Lacordaire), so si nakopali prekletstvo cerkve. Papež je v več okrožnicah zavračal in pobijal tiskovno svobodo, svobodo združevanja in govora, načelo ljudske suverenosti, splošno volivno pravico i. dr. Grajal je vse kralje in državnike, ki so dopustili uvedbo liberalnih ustav. Jezuitom je bilo naročeno, da formulirajo cerkveno politično doktrino. Dr. Schultze, katoliški vseučiliški profesor teologije, je končno formuliral to doktrino, opirajoč se na stare cerkvene tekste. Dobro je, da nekaj teh cerkvenih političnih naukov ponovimo:

1. Politična oblast prihaja od zlega in se mora podrediti papežu, čigar moč izvira od Boga.
2. Samo cerkev ima pravico podeljevati in jemati oblast.
3. Cenzuro vseh knjig in tiskovin mora opravljati cerkev.
4. Papež ima pravico anulirati (razveljaviti) državne zakone, pogodbe in ustave itd.

To je bila ideologija, za katero se je cerkev utrdila proti meščanskim revolucijam. Papeži so bili trdno prepričani, da je delo meščanskih revolucij le začasno in da se bo kmalu vrnil fevdalni režim. Papeži so se zmotili, prav tako so se pa zmotili tisti, ki so prorokovali skorajšnji konec cerkve, ki se je kljub konservativnosti svojih dogem prilagodila novim razmeram.

Meščanstvo ni moglo nikjer organizirati države izključno iz svoje sredine. Moralo si je poiskati posredovalcev iz drugih razredov. V katoliških deželah je ostal duhovnik še vedno glavni faktor na vasi. Duhovnik je na deželi posredovalec med očetom in sinom, med možem in ženo, med Bogom in človekom; on razlaga običaje in navade, ki niso ukoreninjeni v zakonih, on daje nasvete tudi v raznovrstnih dnevnikih zadevah. Skratka v okviru moderne države je reprezentirala cerkev agrarno državo. Boj med posvetno in cerkveno oblastjo, med liberalizmom in klerikalizmom je skozi petdeset let predstavljal boj med državo mest in med državo vasi.

Liberalni antiklerikalizem se je izkazal nesposobnega baš zato, ker se je pokazala vsa slabost meščanstva že pri samem dnevnem obravnavanju socialnega vprašanja. Le tam, kjer je prodrla delavska organizacija, so delavski domovi spodkopali delo političnega katolicizma. Drugod je klerus ohranil ves svoj vpliv in moč. Te izkušnje so prepričale odlične zastopnike meščanstva, da ne smejo voditi niti protiklerikalne niti klerikalne politike, temveč eklektično: posluževati se je treba vseh sredstev za ohranitev kapitalističnega reda in izigravati razne nasprotno sile.

Katoliška cerkev je pa tudi sprevidela, da bo dosegla za svoje korigirane več, če bo s svojo močjo posegala v politiko ter podpirala vse konservativne sile. Prvo zblížanje katoliške cerkve s kapitalistično državo se je izvršilo pod pontifikatom Leona XIII., ki je izdal znano okrožnico »Rerum novarum«. Papež se je v njej ostro opredelil proti socializmu in za privatno lastnino. Država mora neizprosno braniti privatno lastnino. Če bi se množice le dale zapeljevati od socializma, »potem naj poseže vmes javna oblast«. Cerkev je ponudila svojo podporo v boju proti razrednemu delavskemu gibanju, ki se je začelo tedaj povsod bujno raz-

vijati. Nasprotstvo proti socialistom je zblížalo Bismarcka in papeža, ki je dosegel vso svobodo udejstvovanja nemške katoliške politične stranke-centruma, ki je imel nalogo, izigravati socialno demokracijo. Skoro istočasno se je zblížala cerkvena oblast s posvetno v Franciji in Italiji.

Po svetovni vojni je cerkev čutila še večjo potrebo, da podpre vsako konservativno silo proti razrednemu delavskemu gibanju. V fašizmu vidi začasno najmočnejše orožje ne le proti socializmu, temveč sploh za odpravo vseh svoboščin, ki jih je prinesla velika francoska revolucija. Silone pravi: »Če hočemo razumeti italijansko politiko Vatikana, je bolj pametno, če študiramo poslovna poročila »Banca di Roma«, nego papeške enciklike.« Cerkev ni več fevdalna institucija prejšnjega stoletja. »Pod staro lupino, pod staro ideologijo, pod staro organizacijo fevdalnega tipa se je cerkev spremenila v moderno organizacijo z industrijskim in bančnim kapitalom in z lepim deležem pri izkoriščanju kolonij. Pri organiziranju finančnega kapitala pripada cerkvi posebna naloga, da zbira kmečke prihranke, ki se stekajo v velike banke po kanalih številnih, duhovščini pripadajočih, podeželskih gospodarskih organizacij,« pravi Silone. Cerkev ni zadovoljna s svojo podrejeno vlogo v okviru kapitalizma, želi si oblasti in moči, ki jo je imela v srednjem veku. Zato podpira fašizem, da zadrži demokratizacijo in preobrazbo človeške družbe in da potom stanovskih organizacij poveča svoj vpliv.

Horvat Drago, Oče v gostilni

*»Oče, gremo domov!
Mamica je bolna in joče,
vstani, pojdi domov, nas je same strah,
mamica pravi, da bo umrla, oče!
Oče! Ančka in Tone jočeta za teboj,
zakaj se nočeš več z nami igrati,
kakor si se nekdanj znal?
Nas je strah doma, mamica ihti in joče,
od strahu ne moremo spati.
Kaj ti je mar več do vina in plesa
kakor do nas, ki jočemo za teboj?
Mamica me je poslala, da te pripeljem domov.
Pojdi, preljubi oče, z menoj!«*

Horvat Drago, Mati

*Zvečer,
ko po predmestnih cestah blede luči gorijo
(v naši sobi je temá),
pride mati z dela, mala, suha, sključena.
Trudne, izpite, črno obrobļene oči
nas nežno, polne ljubezni božajo.
Tokrat,
ko nas z njenim prihodom oblije vsa njena ljubezen,
ko nas njena žuljava, trda roka nežno po obrazih boža,
pozabimo na vso revščino, na lakoto in na mraz
in za nobeno bogastvo na svetu ne bi dali
samo enega smehljaja njenega izpitega obraza.*

Luč

»1. junija 1929,« je pričel pripovedovati stari, »je bila Fontamara prvič brez električne luči. 2. junija, 3. junija, 4. junija je ostala Fontamara brez luči.

Prav tako v naslednjih dnevih, v naslednjih mesecih, dokler se ni Fontamara končno navadila na mesečino. Od mesečine do električne luči je potreboval naš kraj sto let: to je bila dolga pot preko olivnega olja in petroleja. Za povratek od električne luči do mesečine pa je zadoščal en sam večer. Mladina te zgodbe ne pozna, a mi stari, mi jo poznamo. Mi vemo, da se vse novo, za kar moramo biti južni kmetje v poslednjih sedemdesetih letih hvaležni Piemontezom, prav za prav omejuje le na dve reči: na elektriko in cigarete.

Električno luč so nam zopet vzeli. Cigarete pa naj si kar obdržite zase. Kajti nam je zmeraj zadoščal tobak.

Ko prvič ni bilo luči, se nam prav za prav ni bilo treba čuditi, vključ temu pa smo bili vsi iznenadeni.

Za Fontamaro je postala namreč električna luč naravna sila; nihče je ni plačeval, že več mesecev ne. Končno je izostal celo občinski sel, ki nam je stalno prinašal mesečni račun z žigom »neplačano«. Ta papir pa je bil tudi edini papir, ki smo z njim snažili pipe. Ko pa se je sel poslednjič prikazal, bi ga to skoraj veljalo življenje. Skoraj bi ga namreč pri vходу v vas zadel strel. In sicer vključ temu, da je bil prav previden. Prispel je v Fontamaro, ko je vedel, da so možje na delu in da so samo ženske in otroci doma. Bil je zelo ljubeznjiv in je delil izkaznice z bedastim, usmiljenim režanjem: »Nič hudega! Prosim, le vzemite, kos papirja bo v hiši vsak potreboval.« Celo tolikšna ljubeznjivost ni zadoščala, Pozneje mu je namreč neki voznik razložil — ne v Fontamari, kajti k nam ga ni bilo več, nego spodaj v mestu — da strel ni veljal njemu, njegovi osebi, osebi Innocenza La Legga, nego davku. Toda če bi ga krogla zadela, bi ne bil ubit davek, temveč on — zato naj nikar več ne prihaja in razen tega se tudi nihče ne bo jokal za njim. Vključ temu pa se ni nikoli zmisli, da bi tožil Fontamaro. »Če bi se dalo uši sekvestirati in prodajati,« je rekel nekoč Innocenzo, »potem bi imela izvršba popoln uspeh. Ker pa za to ni zakonske podlage, vam zapro lahko samo luč.«

Luč so nam nameravali vzeti že 1. januarja, potem 1. marca. Vzeli pa so jo 1. junija.

Žene in otroci v hišah so zapazili poslednji. Toda mi, ki smo se vračali z dela, ki smo bili v mlinu in se po cesti vračali, ki smo bili pri pokopališču in smo prihajali z gora, ki smo delali v peščeni jami in šli ob gorskem potoku proti domu, ki smo se vračali od dnevnega dela od vsepovsod pri počasi nastajajoči noči, in smo videli, kako so se v vseh sosednih vaseh zavsetile luči, le Fontamara je ostala temna, je izginila, se zameglila in se zlila z drevjem, plotovi, gnojišči v enoto. In takoj smo razumeli, kaj se je zgodilo. (Bili smo začudeni in zopet nismo bili.)

Otroci so bili tega prav veseli. Pri nas se redko pripeti kaj takega, nad čemer bi se človek lahko smejal. Kadar pa se zgodi, potem to pošteno izkoristimo. In je prav vseeno, ali brzi skozi vas motorno kolo, ali se sparita dva osla, ali pa, če se vname kamin.

Ko smo prispeli v vas, smo najprej srečali Generala Baldissero, ki

je poleti v pozno noč krpal v svitu cestne svetilke čevlje. Krog njegove delovne mize so stali otroci in mu pomešali pile, žeblje, nože, smolo, niti in usnje, vrhu tega pa so mu razlili še kablič z umazano vodo po nogah, da je grmeč preklinjal vse okoliške svetnike priprošnjike; takoj nas je vprašal, ali je pri svoji starosti in slabih očeh zaslužil, da so mu vzeli električno luč in kaj si kralj Umberto pač pri taki nesramnosti misli.

Ni tako enostavno, pogoditi misli kralja Umberta!

Seveda so bile ženske, ki so jadikovale. Ženske, katerih imena je odveč našteti. Ženske, ki so čepele pred hišnimi vrati, dojile otroke in zraven tarnale. Pritoževale so se, da so jim odvzeli luč, kakor bi bila njihova beda v temi še temnejša. Midva, Michele Zompa in jaz, sva obstala pri mizi pred gostilno Mariette Sorcanere. Takoj nato je prispel Jacobo Losurdo z oslico, nato še Pontius Pilatus, ki je nosil škropilnico z žveplom na hrbtu. Prišla sta Antonio Ranocchia in Baldovino Sciarappa, ki sta dotlej obrezovala trte, in potem so še prispeli Giacinto Barletta, Venerdi Santo, Ciro Zirona, Papasisto in še drugi iz peščene jame. Vsi so govorili o električni razsvetljavi, o davkih, o novih davkih, o starih davkih, o občinskih davkih, državnih davkih in zmeraj ponavljali isto, ker ostane pač ta stvar zmeraj ista. Medtem pa je pristopil k nam neki tujec. Nihče ga ni zapazil.

Tujec s kolesom. Kdo bi neki bil ob tej uri? Težko reči.

Tisti od razsvetljave ni bil. Tudi tisti od občine ne. Tisti od sodnije še celo ne. Bil je eleganten mladič z nežnim, gladko obritim obrazom, z ustecami kakor iz cukrenega srca. Z eno roko je držal kolo za krmilo in ta roka je bila majhna in gladka kakor trebuš kuščarice. Nad čevlji je nosil bele dokolenice.

Takoj smo utihnili. Jasno nam je bilo, da je ta mladič prišel radi novega davka. Nobenega dvoma ni moglo biti. Nobenega dvoma tudi, da je zaman prišel ni da bodo njegovi papirji doživeli isto usodo kakor tisti, ki jih je prinesel Innocenzo La Legge. Samo eno vprašanje nas je še zanimalo: Kakšen nov davek naj bi to pač bil? Vsakdo je na tihem o tem razmišljal. Toda zaman.

Medtem pa je tujec že dvakrat ali trikrat z meketajočim glasom povprašal po hiši vdove junaka Sorcanere.

Marietta Sorcanera je bila navzoča in je zapirala vhod v gostilnico s svojo ogromno nosečnostjo, ki je bila že tretja ali četrta, odkar je njen mož padel v vojni. Zapustil ji je srebrni red in pokojnino, ne pa troje ali četvero nosečnosti. Sorcanera pa je baje imela v povojnem času radi slave pokojnega često opravka z višjimi osebami. Nekoč, pri neki častiti patriotični slovesnosti v mestu, je sedela poleg škofa. Takrat je bila pred drugim porodom. V takem stanju je zmeraj vplivala nedostojno in vzbujajoč pozornost. Škof, ki je imel bistré oči, jo je vprašal: »Ste se pač zopet omožili, moja ljuba?« Zanikala je. Škof je, tako pripovedujejo, začudeno pokazal na njen obseg, Marietta pa, ki ni bila na to pripravljena, je samo rekla: »Spomin na junaka.«

Gostilničarka je znala torej občevati z višjimi osebami. Zato je tujca tudi takoj povabila, naj sede k mizi. Ta pa je izvlekel iz žepa velike pole in jih položil predse.

Ko smo zagledali pole, so izginili iz nas poslednji dvomi. Pole so bile tu, nove pole za obdavčenje. Preostalo je samo še vprašanje: za kakšen davek?

Tedaj pa je začel tujec tudi že govoriti. Takoj smo spoznali v njem

meščana. Od vsega, kar je govoril, smo le malokaj razumeli. Ni se nam posrečilo dognati, za kateri davek gre.

Stali smo tamkaj z našim orodjem, sekirami, krampi, lopatami, brizgalnico za žveplanje in z oslico Jacoba Losurda. Spoznalo se je. Nekateri so odšli. Venerdi Santo, Giacinto in Papasisto so odšli. Baldavino Sciarappa in Antonio Banocchia sta še nekaj časa prisluškovala govoričenju mestnega človeka, nato sta tudi onadva odšla. Jacobo Losurdo je nameraval še ostati, toda oslica je tudi njega prisilila k odhodu. Tako nas je z meščanom ostalo končno le še četvero.

Govoril je. Toda nihče ga ni razumel. Nihče ni doumel, kaj so na novo obdavčili in kaj bi se sploh še dalo obdavčiti.

Končno je meščan nehal govoriti. Obrnil se je k meni, ker sem stal najbliže, in mi pomolil belo polo mi dal svinčnik in rekel:

»Podpiši!«

Čemu naj bi podpisal? Čemu podpis? Od vsega njegovega besedičenja nisem niti deset besed razumel. Toda, četudi bi vse razumel, čemu bi moral podpisati?

Meščan se je obrnil h kafonu poleg mene, mu pomolil list, ponudil svinčnik in rekel:

»Podpiši!«

Tudi ta se ni ganil. Meščan se je obrnil k tretjemu kafonu, mu pomolil list, ponudil svinčnik in rekel:

»Podpiši! Pa ti začni... Potem bodo še drugi podpisali...!«

Bilo je, kakor bi govoril steni. Nihče se ni ganil. Ko vendar nismo vedeli, za kaj gre, čemu potem podpisovati?

Meščan je bil ves iz sebe. Zvok njegovega glasu se nam je zdel žaljiv. Toda ogibal se je govoriti o davkih. Nestrpno smo čakali na to, a govoril je o drugih rečeh. Nenadoma je zgrabil za bič, ki je visel na krmilu, in je začel z njim zamahovati, da me je skoroda oplazil po obrazu.

»Govori, govori!« je kričal, »pes ti prekleti! Zakaj ne govoriš?... Zakaj nočeš podpisati?«

Skušal sem mu dopovedati, da nismo norci. Skušal sem mu dopovedati, da nas vse njegovo govoričenje ne more prepričati, da bi ne šlo za davke.

»Razumeli smo,« sem odgovoril. »Le predobro smo razumeli. Toda plačali, plačali ne bomo. Imamo že davek na hišo, na vinograd, na osla, na psa, na pašnik, na prašiča, na voz, na vino... To zadošča. Kaj pa še hočete obdavčiti?«

Pogledal me je, kakor bi govoril kitajski. »Govorimo in se ne razumemo,« je rekel pobit. »Govorimo isti jezik in ga vendar ne govorimo.«

To je bilo res. Meščan in kafone se ne moreta razumeti. In če je govoril, je govoril kot meščan in ni mogel prenehati biti meščan, govoril je samo kot meščan. Toda mi smo bili kafoni, razumeli smo vse kot kafoni, to se pravi na naš način. Tisočkrat sem preizkusil to v svojem življenju: meščan in kafone sta dva povsem različna svetova. V mladosti sem bil v Argentini, v Pampasu, tam sem govoril s kafoni vseh plemen, od španskih do indijanskih, in razumeli smo se, kakor bi bili v Fontamari. Vsako nedeljo pa sem se pogovarjal z nekim meščanom, ki ga je k nam poslal konzulat, z njim pa se nisem mogel nikoli razumeti; često sva razumela uprav nasprotno.

Zato nisem bil prav začuden, ko je začel meščan znova dopovedovati, da sploh ni govoril o davkih, da nima nikakega opravka z davki, da

je prispel v Fontamaro iz popolnoma drugega vzroka in da sploh ni treba nič plačati.

Ker je postalo medtem pozno in ker se je zmračilo, je prižgal vžigalico, Potem je vsakemu pokazal pole. Bile so res bele. Niso bile davčne pole. Bile so bele. Samo zgoraj je nekaj stalo. Meščan je prižgal sedaj dve vžigalici in nam pokazal, kaj je bilo tam zapisano:

»Popisani potrjujejo, da so prostovoljno in z navdušenjem dali podpis miličnemu stotniku Cavalieru Pelinu, potem ko so gorenje vzeli na znanje.«

Rekel je, da je Cavaliere Pelino on.

Podpisane pole da bodo šle na vlado.

Da je dobil te pole od svojih predstojnikov. Podobne pole da so drugi njegovi tovariši odnesli v druge vasi. Torej ni nič posebnega ne za Fontamaro ne proti njej, nego za vse vasi. Rekel je, da gre za neko vlogo na vlado. Za vlogo pa je treba mnogih podpisov.

Vloge same pa ni prinesel. Cavaliere Pelino je ni poznal. Dal nam je častno besedo, da je res ne pozna. Njegova dolžnost je samo, da zbira podpise, dolžnost kafonov pa: da jih dajo.

»Ste razumeli?« in zraven je še pristavil: »Čas, ko se ni nihče brigal za kafone in ko so jih vsi zaničevali, je minul! Sedaj imamo novo oblast, ki zelo spoštuje kafone in hoče slišati tudi njihovo mnenje...«

»Zato pa podpišite! Izkazite se hvaležne časti, ki jo vam izkazuje oblast, ko pošilja k vam svojega uradnika, da zasliši vaše mnenje...«

Bili smo še nezaupljivi. Toda Generale Baldissera, ki je poslušal poslednjo razlago in se medtem približal, je rekel — kakor so pač čevljarji — kar nenadoma:

»Če mi spoštovani gospod zagotovi, da ni treba nič plačati, pa bom kot prvi podpisal...«

In podpisal je kot prvi. Nato jaz. Nato Pontius Pilatus, ki je stal poleg mene. Nato Michele Zompa. Nato Marietta.

In ostali? Kako bi jih mogli vprašati? Ob tej uri ni bilo mogoče, iti od hiše do hiše.

Cavaliere Pelino pa je našel rešitev: narekovali bi mu naj imena vseh fontamarskih kafonov, on jih bo pa vpisoval. In napravili smo tako.

Le pri enem edinem slučaju je nastalo prerekanje, namreč pri Berardu Violi. Skušali smo Cavalieru Pelinu dopovedati, da bi Berardo nikakor ne hotel podpisati. Toda tudi njegovo ime je vpisal.

Že druga pola je bila popisana z imeni in meščan je porabil že trideset do širideset vžigalic, ko ga je nekaj zbodlo v oči. Zapazil je nekaj na mizi, kar se mu je gnusilo. Na mizi ni bilo ničesar. Vžgal je novo vžigalico in tisto reč natančno preiskoval. Sklonil se je tako globoko, da se je skoraj z nosom zadel ob njo. Potem je s prstom pokazal na neko piko in s kozjim glasom zameketal:

»Kaj pa je tole? Čigava je ta svinjarija? Kdo jo je prinesel?«

Ali je iskal povoda za prepir? Nihče mu ni odgovoril. Generale Baldissera je iz previdnosti odšel. Tujec je štirikrat, petkrat ponovil vprašanje. Istočasno je vžgal troje vžigalic, da bi bila miza svetlejša. Tedaj smo videli, da se nekaj premika. Nič strašnega, toda nekaj je bilo tam.

Pontius Pilatus se je prvi dvignil, se sklonil, pogledal in dejal:

»Moja ni!«

Jaz sem storil isto. Ogledal, dotaknil sem se in obrnil mrčes, obrnil ga še enkrat s pipinim ročajem:

»Prav res, moja ni!«

Michele Zompa se je delal, kakor bi ničesar ne slišal in je kadeč zrl v zrak. Tudi Marietta se je sklonila nad mizo, dolgo opazovala mrčes, ki je prispel že na sredo z imeni popisane pole, ga vzela v roko, nato ga vrgla na cesto in rekla:

»Čudno! ... Zelo čudno! ... Nova vrsta ... temna, daljša, s križem na hrbtu ...«

Michele Zompa je kričeč poskočil:

»Kaj ... Kako? ... Ali je bil res križ na hrbtu? In ti si jo vrgla proč? Si zavrgla papeževo uš? Si zavrgla uš sporazuma? Nesrečnica, prekleta, zavržena! ...«

Nihče se ni spoznal. Tedaj je pričel Michele pripovedovati:

»Gre za sanje, ki sem jih imel preteklo zimo. Pripovedoval sem jih karoniku donu Abbacchiu. Ta mi j svetoval, naj o njih molčim. Sedaj pa — če se Marietta ne laže — se je prikazal ON. ON se je prikazal in sedaj smem govoriti.

Kakor se boste gotovo še spominjali, nam je po miru med cerkvijo in državo don Abbacchio povedal, da se prične sedaj za kafone srečna doba, češ, da je papež prejel od Kristusa mnoge olajšave. In tedaj sem v sanjah slišal, kako se je papež pogovarjal s Križanimi. Križani je govoril: 'Da bi dostojno proslavili ta mir, bi bilo dobro, če bi dali fucinsko zemljo kafonom, ki jo obdelujejo.'

Papež je odvrnil:

'Gospod, princ Torlonia ne bo hotel ... Ne pozabite, da odrajtuje princ Torlonia precej denarja blagajni sv. Petra.'

Križani je govoril:

'Da proslavimo ta mir, bi bilo dobro, če bi oprostili kafone davkov.'

Papež je odvrnil:

'Gospod, vlada ne bo hotela ... Ne pozabite, da mora od davkov kafonov dve milijardi lir odrajtati blagajni sv. Petra.'

Križani je govoril:

'Da proslavimo ta mir, bom napravil za kafone in male kmete dobro letino.'

Papež je odvrnil:

'Gospod, če bo žetev kafonov prebogata, bodo cene padle. Ne pozabite, da so vsi naši škofje in kardinali veleposestniki!'

Tedaj se je Križani močno užalostil, ker ni mogel ničesar napraviti za kafone, ne da bi drugim škodoval.

Nato je rekel papež, ki je kafone zelo ljubil:

'Bo že, Gospod. Mogoče pa je vendarle mogoče, napraviti kaj za kafone, kar bi ne bilo neprijetno ne princu Torloniji, ne vladi, ne škofom in ne kardinalom.'

In tako sta letela odrešenik in papež v noči velikega miru krog Fucina, nad vsemi vasmi Marsike. Kristus je letel prvi, imel je na ramah veliko vrečo, za njim pa je letel papež, ki je imel dovoljenje, da je vzel vse, kar bi kafonom moglo koristiti, iz vreče.

V vseh vaseh sta videla nebeška potnika isto. Kafone, ki so jadikovali, kleli, se prepirali, se bali, ki niso vedeli, kaj naj jedo, s čim se naj oblačijo. Tedaj se je papež užalostil, vzel je iz vreče kup uši, jih vrgel na Marsiko in rekel: 'Vzemite, ljubi sinovi, vzemite jih in se praskajte! ... Zato, da med počitkom ne boste mislili na greh.'«

To so bile sanje Michela Zompe. Sanje, ki jih je lahko vsak na svoj način razložil. Mnogo ljudi je, ki se norčujejo iz sanj. Mnogo jih je, ki gledajo v njih bodočnost. Jaz pa menim, da so sanje radi spanja. Toda Marietta Sorcanera, ki je bila znana kot zelo ponižna ženska, jih je drugače razumela; kar hipoma je zajokala in med silnim jokom je bruhnilo iz nje: »Tako je ... tako je ... Kdo bi nas varoval pred grehom, če ne bi papež molil za nas? Kdo bi nas obvaroval pred peklom?«

Cavaliere Pelino pa je to zopet drugače razumel.

»Norčujete se iz mene!« je zameketal in zamahnil z bičem proti Zompi ni gostilničarki. »Norčujete se iz mene! Iz mene in iz oblasti! Iz cerkve in države!«

In mnogokaj je še rekel z istim glasom, toda nihče ga ni razumel.

»Vlada vam bo že pokazala, kaznovala vas bo. Oblast se bo z vami pečala!«

Mislili smo si: govori, le govori, končno boš že nehal, kajti končno boš moral vendar nehati. Toda govoril je dalje. Ni prenehal.

»Ali ne veš,« je rekel Michelu, »da boš najmanj deset let sedel, če te naznanim? Ali ne veš, da se morajo ljudje, ki so izrekli nedolžnejše in manj zlobne reči, deset let pokoriti na galerah? Kje pa prav za prav živite? Ali veste, ali ne veste, kaj se je v poslednjih letih zgodilo? Vesteli, kdo danes vlada? Veste-li, kdo je danes gospodar?«

Da bi ga pomiril, mu je rekel Zompa docela mirno: »Oh, v mestu se mnogokaj pripeti. V mestu se zgodi najmanj vsak dan kaj novega. Vsak dan izide najmanj en časnik in poroča najmanj o eni stvari. No, in koliko reči se zgodi potem do konca leta? Stotero in stotero. In do konca več let? Tisočero in tisočero. Kar predstavljajte si! ... Kako pa naj ve kafone, ubog kafone za vse te stvari? ... Nemogoče! ... Toda nekaj drugega so reči in nekaj drugega je zopet, kdo jih zaukazuje. Reči se izpreminjajo vsak dan, tisti, ki zaukazuje, pa ostane zmeraj isti. Oblast ostane zmeraj ista. Često izpremeni ime, toda vkljub temu ostane ista.«

»In hierarhija?« je vprašal meščan, ki je bil najbrže hierarh, radi česar pa še daleč nismo vedeli, kaj ta beseda pomenja. Meščan jo je moral večkrat z drugimi besedami razložiti. Končno mu je Michele odgovoril:

»Pred vsemi drugimi je Bog, gospodar neba.

Potem pride princ Torlonia, gospodar zemlje.

Potem pride telesna straža princa Torlonije.

Potem pridejo psi telesne straže princa Torlonije.

Potem ne pride nič.

Potem še enkrat nič.

Potem še enkrat nič.

Potem pridejo kafoni.

In konec.«

»In vlada, kam pa je vlada?« je vprašal meščan še bolj jezno.

»Vlada,« ga je prekinil Pontius Pilatus, »vlada pa pride deloma na tretjo, deloma na četrto stopnjo ... Kakršno uniformo pač ima. To se prvi po plači ... Četrta stopnja, stopnja psov, je silno obsežna.«

Cavaliere Pelino je poskočil. Po vsem telesu se je tresel in zakričal:

»Kmalu boste kaj več slišali o meni, to vam obljubljam.«

In je odšel.

(Dalje prihodnjič.)

Horvat Drago, Naše stanovanje

*Naše stanovanje sploh ni stanovanje,
kakor to debeli lastnik hiše pravi,
ampak mokra klet,
v njej potrta miza in kup cunj,
na katerih spimo.
Zidovi so mokri,
tla so mrzla zemlja,
beda, lakota, tema in mraz tukaj kraljujejo.
Vsi kašljamo,
in mati pljuje kri.
Mi ne vemo, kaj so higijenska stanovanja.
Mi ne vemo, kaj so saloni in dvorane,
tople in lepe sobane,
le to vemo,
da prvega moramo ven,
ker ne more mati plačati stanovanja.*

Horvat Drago, Obup

*Dbupali smo, ko je oče prišel potrť domov
(mati je bila hudo bolana tedaj)
in je tiho dejal:
»Delo sem izgubil.«
Mati je glasno zajokala
in mi smo se prestrašeni stisnili k njej,
z vročo roko nas je objela,
kakor da nas hoče zavarovati pred neznano nevarnostjo,
oče je sel na potrto klop,
naslonil je glavo na žuljave roke
in srepro gledal v tla...
Obup je lezel v nas,
in nas se oklenil tam nekje globoko v srcih...
gledali smo s praznimi očmi skozi okno,
zrli smo v blatno, brezkončno cesto...
in vsi smo jokali...*

---

*Mi danski socialisti smo tako nacionalni, da nam bolj ugaja življenje
v danskem delavskem domu nego v nemškem koncentracijskem tabo-
rišču. Zato bomo branili svoje.*

Danski socialistični ministrski predsednik.

Knjige in knjižnice

Turgenjev, Lovčevi zapiski, I. del, 205 strani, založila Jugoslov. knjigarna, cena broš. Din 45.—, vezani knjigi Din 55.—. Veliki ruski pisatelj Turgenjev je v »Lovčevih zapiskih« popisal Rusijo okrog leta 1840. Popisal je to, kar je sam videl, doživel in slišal. Kdor želi spoznati Rusijo v tisti dobi, ko je še vladalo plemstvo, h kateremu je spadal Turgenjev sam, bo segel po tej knjigi in bo potem laže razumel kasnejši ruski razvoj.

Chesterton, Greh princa Saradina, detektivske zgodbe, 317 strani, založila Jugoslovanska knjigarna, cena broš. Din 55.—, vezani knjigi Din 65.—. — Chesterton je odličen angleški katoliški pisatelj. Te njegove duhovito zasnovane detektivske zgodbe lahko vsakdo bere, ne da bi škodoval svoji pameti ali duševnemu zdravju. Ker se danes veliko ljudi zanima za pustolovne in kriminalne zgodbe, omenjam še, da je ista založba izdala prevod dobrega kriminalno-pustolovnega romana **Biggers, Kitajčeva papiga**. Kakor želimo, da bi ljudje brali knjige, ki bi jim bistrile razum in ki bi jih navajale k aktivnemu udejstvovanju v proletarskem pokretu, vendar upoštevamo, da si ljudje želé tudi zabave in razvedrila; zato omenjamo obe knjigi.

Slovenska sodobna lirika, uvod napisal Rajko Ložar, pesmi izbral Anton Vodnik, založila Jugoslovanska knjigarna, cena vez. knjigi Din 95.— To je izbor slovenske sodobne lirike od takozvane »moderne«, ki jo zastopajo Kette-Murn-Cankar-Župančič, pa do najnovejših dni. Knjiga je lepo opremljena, ilustrirana. Strokovno oceno o samem delu priobčimo v eni prihodnjih števil.

Josip Murn-Aleksandrov, Izbrani spisi, uredila in orisala pisateljevo delo in življenje Silva Trdina, založila Tiskovna zadruga. — Pri pomanjkanju novih, dobrih originalnih del je gotovo hvalevredno delo založnice, da izdaja izbrane spise tudi tistih slovenskih pisateljev in pesnikov, ki sicer ne uživajo med čitajočimi občinstvom baš največje priljubljenosti, pa so s svojim delom mnogo prispevali k razvoju slovenske poezije in kulture. In Murn razodeva mnogo pesniškega daru, ki je mnogo pripomogel k zmagi »moderne«, simbolistične struje v slov. literaturi in ki je vplival izmed mlajših slov. pesnikov najbolj na Srečka Kosovela.

Janko Kač, Pisane zgodbe, založila »Zemlja« v Ljubljani. — Avtor znanega kmečkega romana »Grunt« in žgočih črtic

in novel »Med padarji in zdravniki« podaja v tej knjigi res pisane zgodbe: dogodke iz svojega življenja, humoristično-satirične dogodivščine, pri katerih se človek prav s trebulom smeje; vmes pa sta tudi dve, tri, ki bi jih lahko izpustil, n. pr. presentimentalni »Klic grude«. Kdor ima še kaj grude doma, se lahko povrne nanjo, kdor pa ima samo svojo delovno moč, pa mora gledati, da jo pod čim ugodnejšimi pogoji proda kjerkoli. Upamo, da Kač s svojim pripovednim talentom ni dosegel višine že v »Gruntu«.

A. K.

Dr. Janez Ev. Krek, Izbrani spisi, IV. zvezek: **Prvikrat v državnem zboru** (1897 do 1900), uredili Ivan Dolenc, založila Mohorjeva družba. — Ta zvezek Krekovih izbranih spisov je za vse nas prav podučljiv, ker kaže, da je Krekov krščanski »socializem« obstojal v neumornem pobijanju vsakega pravega socializma. Krek je v sovraštvu do razredno-bojevnega prol. gibanja zahteval tudi preganjanje teh organizacij. V dokaz za to priložuje urednik Dolenc med drugim tudi Krekov govor v dunajskem parlamentu, kjer je odločno zagovarjal razpust železničarske strokovne organizacije. Kot pravični kritiki moramo priznati, da je prav hvalevredno delo katoliške založbe, da sama izdaja v knjigah dokumente, ki dokazujejo vso reakcionarnost in demagoštvo političnega katolicizma v socialnem vprašanju. ' M. T.

Knjižnici Delavske zbornice v Ljubljani in Mariboru v l. 1933.

Knjižnica Delavske zbornice v Ljubljani je izposodila v 12 mesecih preteklega leta naslednje število knjig:

Mesec	Vseh knjig	Slovenskih	Srbohrv.	Nemških jeziki	Drugi jeziki
Januar	5399	2595	193	2561	50
Februar	4860	2276	161	2364	59
Marec	4718	2095	189	2380	54
April	4223	1871	158	2152	42
Maj	4002	1731	168	2067	36
Junij	3503	1553	133	1791	26
Julij	3641	1532	128	1946	35
Avgust	3579	1459	131	1956	33
September	3742	1616	145	1961	20
Oktober	4019	1654	175	2153	37
November	4189	1965	162	2026	36
December	4662	2340	167	2124	31
Skupaj	50.537	22.687	1910	25.481	459

Celotni promet je v primeru z letom 1932. nekoliko manjši (za 3723 knjig). Kje so pravi vzroki temu, je težko določno reči. Zdi se, da se bo knjižnica nekaj

časa sukala okrog višine, ki jo je dosegla z l. 1931. Ljudje radi krize tudi pri dinarjih varčujejo. Mogoče je ta padec tudi popolnoma slučajen, ker je bil n. pr. v poletnih mesecih promet večji nego v istih mesecih prejšnjega leta. Letošnji januar kaže zopet lepo dviganje, čež nekaj mesecev se bo videlo, ali bo knjižnica zopet znatno napredovala ali bo ostala na dosedajni višini. Potem se bodo pojasnili tudi vzroki trenutnega nazadovanja v l. 1933.

Število nemških izposojenih knjig je še vedno večje od slovenskih; čitanje srbohrvatske, angleške, francoske, italijanske in ruske literature ne napreduje, čeprav se knjižnica tudi v teh jezikih zalaga vedno z novimi deli.

Znanstvenih knjig je izposodila knjižnica v vsem letu 5143 ali dobrih 10%. Med znanstvenimi knjigami se čita največ aktualna politično-gospodarska in narodoznanstveno-potopisna literatura. Še vedno je veliko zanimanje za razna biografska dela. Od znanstvenih knjig v slovenskem jeziku je skoro vedno v prometu 10 izvodov Marxovega »Kapitala«.

Kar se tiče čitanja drugih knjig, je najbolj značilno to, da se izposoja vedno več pustolovnih in kriminalnih romanov. Knjižnica se mora enostavno udati temu pritisku, če noče izgubiti čitateljev. Pojav je popolnoma naraven: ljudje iščejo pozabljenja na vedno hujše ysakdanje skrbi.

Moški še vedno radi berejo romane in povesti o svetovni vojni. Dočim po Remarqovem »Im Westen nichts neues« ni več mnogo povpraševanja, je pa 13 izvodov Haškovega »Švejka« skoro vedno v prometu. Od nemških vojnih spisov so se največ brali Webrovi spisi o bojih na italijanski fronti in Kaltenböck, Armees im Schatten.

Kljub konjunkturi kriminalnih in pustolovnih romanov se vendar čita tudi mnogo dobre literature.

Od slovenskih avtorjev so se najbolj čitali: Seliškarjev »Nasedli brod«, Kačev »Grunt«, Bevk, Finžgar, Cankar, Kozak, Jurčič.

Med svetovno literaturo je bilo gotovo največ povpraševanja po Zweigovi »Mariji Antoinetti«.

Nedeljeno priljubljenost uživajo pisatelji: Deeping, John Knittel, Axel Munthe. Zelo se čitajo: Knut Hamsun, Traven, Feuchtwanger, Lewis Sinclair, Galsworthy, Th. Dreiser, oba Manna (Thomas več), Cronin, Undset, Joh. Buchholtz, Werfel, Kisch, Urbanitzky (ženske), Frank Harris, Glaeser, Kästner, Leonhard Frank, London, Wells, Vojnova, Rahmanna, Brunngraber, Wassermann, Tolstoj Aleksej in Lev, Toller, Bernard Shaw, Dwinger, Sinclair, Asch, Brod, Maurois,

Kellermann, Flaherty, Gide, Lawrence, Pitigrelli, Barbara Ring i. dr.

Med biografskimi deli se uveljavljajo napram Emilu Ludwigu Stefanu Zweigu, Frischauerju (Prinz Eugen), Mauroisu in razne avtobiografije. Zanimanje za biografska dela že malo pojenjuje.

Tisti, ki tožijo, da se naš književni trg preveč poplavlja s prevodno literaturo, nimajo nikakor prav, ker šele s prevodi dobivajo ljudje, ki znajo samo slovensko, literaturo, ki jo res radi čitajo. Potrebujemo še mnogo, mnogo prevodov. Vprašanje pa je seveda v tem, kaj se prevaja. V tem so srbohrvatske založbe, kakor »Nolit«, »Epoha«, »Binoza« mnogo boljše nego slovenske založbe.

Mnogo bi se še dalo povedati, pa s tem bi zašel v ponavljanje stvari iz tiskanega poročila, ki ga je svojčas izdal prosvetni odsek DZ.

Na novo se je vpisalo v knjižnico v l. 1933. 550 ljudi, iz česar se vidi, da prihaja stalno nov dotok obiskovalcev v knjižnico. Delavec je med obiskovalci približno toliko kakor inteligence in študentov, samo da slednji mnogo več berejo. Med čitatelji pogrešamo zelo delavskih zaupnikov in funkcionarjev, ki so sicer res obloženi z delom, pa sam po svoji izkušnji vem, da bi utegnili prebrati kako koristno knjigo v letu; zdi se, da si večina ljudi, ki postanejo zaupniki in funkcionarji, domišlja, da približno že vse ve in da ne potrebujejo več nove izobrazbe in duhovne hrane. Radi tega je pač duhovni nivo delavskega pokreta pri nas tako visok, kakor je.

Mariborska knjižnica

je v preteklem letu zelo napredovala napram l. 1932. Izposodila je 31.121 knjig, od teh 11.304 slovenskih, 1299 srbohrvatskih, 18.205 nemških in 313 drugih. Znanstvenih knjig je bilo izposojenih samo 1784.

Od slovenskih pisateljev so največ brali: Cankarja, Seliškarja, Finžgarja, Bevka, Jurčiča. Med slovensko prevodno literaturo je bilo največ povpraševanja po Tarzanovih knjigah in po K. Mayevih spisih. Tem sledé razni pustolovni romani, London, Zweig, Bojer, Undset i. dr.

Med srbohrvatskimi knjigami so čitali največ Krležo (isto tako v Ljubljani) in vse knjige Nolitove založbe.

Med nemškimi knjigami sta na prvem mestu Traven in Jane Grey. Potem pridejo London, Löhdorff, Wallace. Na drugem mestu so vojni in socialni romani, tretje mesto pa pripada družabnim in ljubavnim romanom.

Med znanstvenimi knjigami se čitajo največ potopisna in narodoznanstvena dela, potem knjige o aktualnih političnih in

socialnih vprašanjih, na tretjem mestu pa modroslovje, potem pa tehnika.

Hrastnik. — Knjižnica »Svobode I.« se vedno bolj oživlja. Od meseca aprila do decembra je pristopilo 20 novih članov obiskovalcev knjižnice, skupaj se je

316 obiskovalcem izposodilo 654 knjig, od teh leposlovnih 622, znanstvenih 32, in sicer vse slovenske. Nabavilo se je nekaj knjig. Spričo boljše izbire knjig je opazati vedno živahnejši obisk, kar znači, da se pri nas delavstvo od dne do dne za čtivo in samoizobrazbo bolj zanima.

Naš pokret

Mladina in celotno delavsko gibanje. »Svoboda« je kulturna organizacija, ki združuje predvsem zrelo delavsko mladino. »Svoboda« nima neprijetnih dolžnosti strokovne organizacije, ki se mora brigati za vsakodnevne materialne potrebe in zahteve množic in poedincev. »Svobodi« so prihranjene skrbi konzumnih in produktivnih zdruag. »Svobodi« ni treba premisljati in sklepati o taktiki v raznih vprašanjih, kakor mora to politična stranka. »Svoboda« ima samo to dolžnost, da izobrazuje in vzgaja delavstvo na podlagi marksistične teorije in metode. »Svobodaši« večkrat ne razumemo dovolj potreb in težav po duhu nam sorodnih delavskih organizacij. Večkrat se čujejo neupravičene kritike radi strokovnih organizacij, radi njihovega udejstvovanja v javnih socialno-političnih ustanovah itd. Prav je, da kritično motrimo vse dogajanje in življenje okrog nas. Toda sami sebe moramo v prvi vrsti kritično presojati. Mi smo odgovorni le za delo kulturne organizacije. Kritiziramo upravičeno to, da se marsikje izgublja naša ideja, vodilna smernica v tem, da se opravljajo le nujni posli, ki jih prinese dan s seboj, pozabljajo pa se cilji pokreta. Toda, ali se mar v marsikateri naši podružnici ne pozabi na visoko poslanstvo »Svobode« in se vsa organizacija čisto izčrpa samo v delovanju kakega odseka? Vsakdo bo razumel dobro, kaj je mišljeno s temi vrsticami. Zato pa tudi vsi skupaj ne čakajmo, ne odlašajmo s poboljšanjem vsakega posebej in celotne organizacije. Ne izgublajmo se v zabavljanju nad slabimi voditelji — ker to ni težaven posel — temveč glejmo rajši, da bomo sami boljši! Biti radikalen v besedah ni mnogo. Koliko radikalnih besednikov je že v čisto drugem taboru! Koliko poznamo slučajeve, da je nekdo zabavljaj nad birokrati, ko pa je prišel iz delavnice v kako pisarno, je že drugi teden pokazal toliko slabih birokratskih nagonov, kakor jih niso niti tisti, katerim je on prej videl Bruno v oči! — Najslabša »radikalnost« je pa tista, ki pričakuje nekega odrešenja od zunaj, pa pravi, da ni vredno delati v obstoječih delavskih organizacijah, najpogubnejša radikalnost je tista, ki misli, da je sanjarjenje o nekih idealih višje in ko-

ristnejše od vztrajnega, trdovratnega dela za napredek človeštva. Socialno odrešenje ni dejanje ene ure, ni delo enega samega veleuma, temveč socialna preobrazba družbe se vrši neprestano s trenjem nasprotujočih si sil. Tu ni počitka, ni oddiha, ni in ne bo trenutka, ko bomo mogli reči: Zdaj je pa doseženo vse! Komaj dosežeš eno, se ti že postavlja na pot nova ovira, ki je prej niti videl nisi in ki jo je treba sedaj odpraviti.

Prav nihče ne more prorokovati, kako dolgo bo še trajal boj in napor proletarijata, da doseže šele predpogoje za uresničenje svojih idealov o preobrazbi družbe. Nihče tudi ne more prorokovati, kake oblike bo še zavzel boj med raznimi interesnimi strujami. Vemo samo to, da je marksizem nastal iz samega živega razvoja človeške družbe, vemo to, da njegovo uresničenje pomeni šele ozdravljene sodobne človeške družbe, vemo pa tudi to, da ljudje delajo zgodovino. Koliko proletarcev se še ne zaveda svojega položaja, svojih nalog! Koliko neumnosti in ordinarnosti je še med delovnim ljudstvom! Koliko delavcem so še vedno odpadki meščanske nekulture bolj zaželeni nego udejstvovanja v svoji kulturni organizaciji! Vse to ljudstvo moramo prebuditi, mu moramo pokazati luč naše ideje! Koliko delokroga ima naša kulturna organizacija!

Bodimo kritični, bodimo pa tudi delavni! Glejmo in odpravljajmo napake pri sebi, imejmo pa tudi samozaupanje! Bodimo dosledni in vztrajni v svojem delu, ker le taka delavska mladina bo pripomogla k zmagi delavskega razreda!

—b

Maribor. — Prosvetno delo tukajšnje »Svobode« se je v letošnji seziji močno razmahnilo. Že v predzadnji števec smo poročali o rekordnem obisku **I. prosvetnega večera** dne 7. nov. 1933. In prav tako udeležbo so pokazale vse sledeče prireditve.

Dne 15. nov. 1933 se je vršila **diskuzija o fašizmu** (ref. s. Teplý), dne 22. nov. je s. Teplý predaval o **početkih delavskega gibanja**, dne 29. nov. je sledila zopet diskuzija o **ženi v današnji družbi** (ref. s. Eržen), dne 6. decembra je predaval s. Petejan o **del. gibanju v Italiji**

pred nastopom fašizma, dne 13. dec. se je vršilo predavanje s. Teplega o **Ivanu Cankarju** — ob petnajstletnici njegove smrti. Z nadaljevanjem diskuzije o **položaju žene danes in v bodoče** dne 20. decembra 1933 (ref. s. Eržen) pa se je zaključilo prosvetno delo za leto 1933. Tako se bo nadaljevalo **izobraževalno delo** tudi v novem letu 1934, in sicer izmenoma eno sredo s predavanjem, drugo sredo z diskuzijo.

Popolnoma novo življenje se je porodilo tudi v različnih odsekih »Svobode«:

Pevski zbor je svoje članstvo skoro podvojlil. Seveda so z novinci težave, toda s pridom in disciplino ne bo pretežko, že skoro doseči vidne uspehe. Misel, da se poleg mešanega zbora začne tudi z **moškim zborom**, je dobila sedaj izpolnjenе vse predpogoje. Vendar pa mora i nadalje ostati steber zbora mešani zbor.

Sportni odsek pa sploh že vsa zadnja leta neprestano napreduje. Ko si je enkrat priboril naslov **prvaka** v jesenskem prvenstvu II. razreda, se vztrajno pripravljala na nove zmage. Madina danes kar drvi za sportom. Ne da bi se prerekli o tem, kaj si more bodočnost obetati od take mladine, nam danes vendar ne preostaja nič drugega, kot da jo zajememo v lastne sportne organizacije. Zato se vloge našega sporta nikakor ne sme podcenjevati. Kakor vidimo, pa se naš sportni odsek briga tudi za plemenitejše sporte, kakor lahko atletiko, smučanje itd. In to je prav. Mladini pa se hoče tudi po razvedrilu. Da jo privabi v svoje vrste, temu je bila posvečena **čajanka**, ki jo je dne 10. dec. priredil klub v beli dvorani »Uniona«. Od sportnega kluba želimo le to, da bi predavanja in diskuzije posečali prav vsi člani.

Izmed vseh odsekov pa moramo poudariti predvsem **dramatičnega**. Kakor se zdi, je ta odsek šele sedaj prav zaživel. Prav natihoma so se okrog tega odseka zbirali novi člani, se neopazno pripravljali, dokler se nam odsek ni predstavil z naštudiranimi Cankarjevimi »Hlapci« in »Hlapcem Jernejem«, katera dela je namenil proslavi **petnajstletnice smrti Ivana Cankarja**, našega največjega proletarskega pisatelja. Z uspehom je že dne 3. dec. 1933 vrzioril ti deli v Narodnem gledališču v Ptuj, dne 10. dec. v Rušah, dne 16. dec. pa je stopil v tukajšnjem gledališču pred **mariborsko delavstvo**. Požrtvovalnost in navdušenje, ki prepajala naše dramatičarje, daje zagotovilo, da bo ta odsek najsvetlejša točka v kulturnem programu mariborske »Svobode«.

Volilna borba za Delavsko zbornico je močno razgibala mariborsko delavstvo. Odrpala pa je tudi strugo, po kateri so pritekale nove sile tudi v našo »Svobodo« in odtod to prerojenje in nov obraz na-

šega kulturnega življenja. Toda naša »Svoboda« ima že dolgo vrsto let obrnjeno težišče svojega delovanja na **izobrazbo delavstva** v marksističnem duhu. Saj se že vsa leta sem vrstilo predavanje za predavanjem, vršila se je delavska šola, skratka, volje je bilo dovolj. »Svoboda« od zadnjih let in »Svoboda« od nekdanj, ko je vso njeno vsebino zneslo to, da se je tepla za pravičen kos takozvane »Vereinsmajerije«, je kakor noč in dan. In vendar je moglo to prosvetno delo pritegniti nase le tako neznan krog, ki je naravnost zginevajoč napram masi tuk. del. razreda. Saj komaj kakih 150 ljudi (po veliki večini svobodahšev) in še med temi prav malo ročnih delavcev, je mogla »Svoboda« zainteresirati za **delavsko izobrazbo**, kljub temu, da velja Maribor kot trdnjava delavskega gibanja. Saj je skoro 3000 glasov zbrala lista svobodnih strokovnih organizacij med mariborskim delavstvom, tisočerglave množice slede klicu na shod o minljivem dnevnem vprašanju, nepregledne vrste so v prejšnjih letih korakale po ulicah od delavskih manifestacijah. In vpričo tega se vprašamo, kako to, da je bila **delavska izobrazba** — kateri sam Marx izroča pri osvobodilnem boju delavstva primarno vlogo, ko pričakuje le od »izšolanega, zedinjenega in organiziranega delavskega razreda« raztrganje kapitalističnih okovov, — v Mariboru tako zanemarjena in da je šele z vzdramljenjem novih množic dobila vidno mesto v našem delavskem gibanju. Nam je ostalo prihranjeno, da iščemo odgovora, ker najdemo najbolj jasen odgovor v izsledkih marksističnega učenjaka dr. Maksa Adlerja, ki se je lotil raziskavanja vzrokov katastrofe nemškega proletarijata. Dr. Adler podčrtava besede **Karla Marxa** o organizaciji proletarijata, pod katerimi da je mislil na združitev v enoten razred, ker le tako združen proletarijat se more zavesti svojega skupnega cilja in je spsoben izvršiti svojo zgodovinsko nalogo »ekspropriacijo ekspropriaterjev«, ki je brez dvoma vsaj v Nemčiji že čakala na izvršitev. Toda namesto take združitve proletarijata pa je razvoj prinesel toliko organizacijskih formacij in instanc, ra je prišla organizacija v lastno protislovje. Kot velika pajčevina se je razpredla med delavski razred, ga razdelila v pisani mozaik in tako izvršila namesto zedinjenja umetno razedinjenje. Namesto sredstva do dosego cilja je postala sama sebi namen in zaprla pot do pravega cilja. Kajti na tisoče drobcev, panog, branž, zvez in central razcefrani pokret, kar velja zlasti za kulturni pokret, je ustvarjal v zasledovanju pisanih ciljev in medsebojnem konkuriranju tudi tisoč različnih interesov in ideologij. Tako je taka hiperorganizacija

zameglila skupni cilj vseobsegajoče ideje socializma. Prav tak kulturni pokret v žepni izdaji imamo v Mariboru. Imamo sicer »Svobodo«, v čije okviru je omogočeno prav vsake vrste kulturno udejstvovanje. Pa se vprašamo: zakaj ne bi bilo vse kulturno delo osredotočeno v »Svobodni«, saj se da delo tudi v eni organizaciji porazdeliti na toliko odsekov, kolikor imamo kulturnih panog. In kaj bi sledilo iz tega? Ves mariborski proletarijat bi se na kulturnih tleh znašel res kot enoten razred, osvobojen vseh prisilnih pregarj, ki mu jih postavlja tovarna in delavnica in katerih strokovna organizacija ne more premostiti. Izobraževalno delo bi dobilo široko polje za prepažanje v idejo marksizma. Prosvetne prireditve bi dosegale neslutene višine in bi po svojem veličastju res pomenjale kulturne dogodke. Zamislimo si samo pevski zbor 150 članov, ki pa sedaj ne razumejo več, zakaj so se prej ločili na čevljarje, peke, grafičarje, železničarje itd., ampak se le še zavedajo, da so vsi skupaj del proletarijata. Ali kaj imamo v resnici: Poleg »Svobode« je kulturno delo razkosano še na pevška društva »Frohsinn«, »Enakost«, »Grafiko«, »Krilato kolo«, »Peke«, na godbe »Železničarjev«, »Grafičarjev«, »Pekov«, »Kolesarjev«, na »Priatelje prirode«, »Detoljube«, »Del. kolesarje«, pred kratkim se je pridružila še »Zveza delavskih žen in deklet« (sedaj nam manjka še bratovščina delavskih mož in fantov. In če bi vse to kronali še z delavskim društvom za posredovanje med zvezo in bratovščino, bi gotovo imeli veliko idealnejšo združitev delavcev, kakor je o nji sanjarij »fantastični« Marx) — in končno se ustanavlja še neka nova obratna godba. Nič manj kot dvanajst društev predstavlja kulturni pokret v Mariboru. In zato pride na predavanje »Svobode« o marksizmu le ena dvanajstina društev, ker imamo 12 variant socializma. (Eden ali drugi bo zavrnil prednje ugotovitve; za ta primer izrazim prepričanje, da skrajšan delovni čas, boljša mezdá, nadure, opredelitev pri volitvah še dolgo ni socializem kot kulturno hotenje, nego predstavlja komaj sredstva za premostitev težavne poti do socializma. Gotovo pa bo znal dobro krčiti pot šele tisti, ki ima pred seboj jasen cilj.)

Ker smo že pri razčlembi našega kulturnega gibanja, pa pojdemo še dalje. Vsa navedena društva terjajo od zavednega delavca svoj tribut. Pa se vpraša tovarniški delavec z 2 ali 3 Din urne plače: Kje za boga bom vzel toliko denarja? In res je taka kulturna organizacija v najostrejšem protislovju s socialnim položajem delavskih množic, ker le nekaj izbrancev takozv. delavske aristokracije si lahko še odkupi plodove vseh teh »kul-

turnih« dobrin. Ako pa ta kulturni pokret ni več dostopen širokim delavskim množicam, čemu potem še služi? In kakšni so uspehi tega pokreta: Namesto na eni seji 20 ali 30 ljudi, se par sto ljudi zbira na 12 sejah in tako zapravlja sile — v veliki meri z mlatenjem prazne slame. Namesto enega pevovodje za 150 pevcev plačujejo 6 učiteljev v šestih zborčkih, kar pomeni mesečno potrato minimalnih 1000 Din, ki jih mora nazadnje plačati delavstvo kot celota. Kakšne prednosti bi nastale, če bi se vse to kulturno delo združilo v eni sami organizaciji? Prepričan sem, da bi taka organizacija štela najmanj 1000 članov; če plača vsak član Din 5 mesečno — čeprav znašajo sedanji prispevki skupno vzeto mnogo več —, kaj vse bi se lahko s tem ustvarilo: Z dohodki take organizacije bi bile pokrite potrebe za skupni zbor, godbo, vzgojo otrok, predavanja, kulturni časopis in še bi preostajalo za rezervni fond. Godbi in pevcem si ne bi bilo treba več beliti las zaradi sredstev, ne bi se bilo treba komu vsiljevati in takorekoč prodajati. Še celo brez vstopnine bi lahko prirejala delavske koncerte. To bi bilo potem res skupno ustvarjanje za skupni cilj, to pa, kar imamo danes, ni nič drugega, kakor navaden lov za dobičkom med trgovci. To je rakrana za našo stvar, ki je pa, kakor drugod, politični oportunizem tudi pri nas ne ve doumeti. Redko je še spoznanje, da je socializem tudi kulturno gibanje. Odtod tolikšni obziri na razne tradicije. Toda prav socializem se pojavlja kot nasprotje vsake tradicije. In tako se samo od sebe postavlja vprašanje: »Ali za tradicijo ali za socializem? Če sem za prvo, ne morem biti za drugo in narobe!

Kakor vidimo, moramo obdelati še veliko ledine. Prav »Svobodaši«, ki jih družijo goli idealizem in jih ne vežejo nobeni obziri, so poklicani, da nosijo med delavske množice zdrav duh spoznanja. Zato pa se morajo učiti, morajo misliti, razglabljati, čitati naš tisk; revija »Svoboda« naj ne bo nadležen gost, ampak prijatelj, ki vsak član že čaka nanj. Knjige »Cankarjeve družbe« so biserni zaklad vsakega »Svobodaša«. Ker svobodaško gibanje ni »Vereinsmajerija«, zaklenjena v svoj krog, ampak je pokretaštvo, zato bo vsak »Svobodaš« vedno mislil na pomnožitev naših vrst, vsaj enega novega člana naj pripelje v naš krog. V tem znamenju si zavijajmo rokave ob prestopu v novo leto. »Svobodaša«.

Tržič. — 15 letnico smrti Ivana Cankarja je obhajala naša podružnica dne 16. decembra 1933 ob 20. uri na prav lep način. Na sporedu je bilo daljše predavanje o življenju Ivana Cankarja, sledila je kratka recitacija in nato je prav dostojno

za ta večer predvajal dramatični odsek 2., 3. in 6. sliko »Hlapca Jerneja«! Zaključila se je proslava z recitacijo »Strah«.

Presenetil nas je s svojim nastopom sodrug Bečan v vlogi Jerneja; kljub začetiškemu udejstvovanju na odru je pokazal dovolj razumevanja za to vlogo, le sem in tja bi mogel zunanost bolj ostro povezati z duševnimi doživljaji. Pokazal pa nam je talent, ki nas še marsikaterikrat lahko presenetil. Ostali igralci niso bili na višku, to pa največ zaradi tega, ker je bil rok za študiranje pač prekratek.

Nekaj tiči pač tudi v tem, da nekateri igralci omalovažujejo manjše vloge, da si vedno važne, dostikrat težje kot glavna in ravno zaradi tega dostikrat trpi na vrednosti vsa predstava.

Obisk je bil zadovoljiv, kar je pač obžalovanja vredno pri tolikih »Jernejih«, kakor jih je v našem revirju. Da bi Cankar oživel in stopil v dvorano, se gotovo s to peščico oboževalcev ne bi strinjal in zaman bi iskal svoj »rdeči nagelj«!

Potrebno bi bilo, da bi se večkrat pokazali s kakšnim prosvetnim večerom, kajti gradiva je dosti in moči so tudi na razpolago, samo izrabiti jih je treba, in pri nekaterih članih je treba malo več požrtvovalnosti, pa se bo naša podružnica razmahnila.

Za »Silvestrovo« je zopet oživila naša dvorana, toda drugače, kakor pred 14 dnevi. Oglasila se je v zbranih zvokih domača godba, trije lačni so se na račun lahkovernega mesarja najedli, Anica in Kljun sta si po dolgem obotavljanju prisegla večno zvestobo in nato so z njima vred vsi navzoči veselo zarajali v novo leto 1934. Sodrug Sovja je opolnoči pozdravil navzoče. Obisk je bil rekorden. Ta prireditev je bila vsled lažjega zmaganja režije prirejena od vseh treh organizacij in sicer gospodarske, strokovne in »Svobode«!

Cankarju posvečen delavski prosvetni večer »Svobode« v Ljubljani.

Ker se v decembru spomin 15 letnice smrti našega pisatelja in borca Ivana Cankarja v Ljubljani ni mogel vršiti — dvorano Delavske zbornice so zavzela vsemogoča ljubljanska društva — se je vršil ta spomin nekoliko pozneje, v soboto, 13. januarja 1934.

Letaki in vabila so namreč naznanjala, da se bo vršil III. (XXII.) delavski prosvetni večer kot Cankarjev večer in pevski zbor »Svobode« iz Rogaške Slatine, naši steklarji, bodo gostovali.

In dvorana Delavske zbornice je bila nabitno polna, razprodana do zadnjega kotička že en dan poprej, tako da so morali že mnogi in mnogi oditi, ker ni bilo več prostora v dvorani. Vsled tega se je ta večer še z zboljšanim sporedom ponovil v soboto 27. januarja 1934.

Spored je bil bogat, izbran.

Svobodašica Poldi Skukova je otvorila večer z recitacijo Mačkove pesmi: »Ob 15 letnici smrti Ivana Cankarja«. Njen za recitacijo kakor rojen organ je krasno podajal Toneta Mačka in nas vseh misel in resničnost:

»Le po zunanosti te sodijo filistri, rodoljubi,

in divijo se cankarjanskem jeziku.

Spoznati duše tvoje pa ne znajo in se jim ne ljubi,

kadé ti kakor pozlačnemu, a mrtvemu maliku.

Spet rodoljub po blatu belo krizantemo išče

in si jo pripenja na novoskrojen frak.

Tvoj rdeči nagelj so pa vrgli na gnojišče...«

Nato je delavska godba »Zarja«, vsa na novo preurejena in z novim kapelnikom Cerarjem zaigrala krasen bojni korral »Vzbujenje duhov«.

Naši delavski zbori pojo to pesem še od kdove kedaj, besede so Etbina Kristana. A svobodaš, skladatelj Škorpik, jo je sedaj komponiral za godbo, a kapelnik »Zarje«, svobodaš Cerar, jo je instrumentaliziral za godbo na pihala. Prvič so njeni akordi zabučali po dvorani na Cankarjevem večeru. Sprva tiho, zamolklo, protestirajoči, konštaturajoči.

»Noč pretemna svet obdaja,
mrak mori duhove vse,
bodo, skrb povsod poraja...

Akordi so polagoma naraščali, pretili, postajali vedno upornejši, glasnejši. Trobente so klicale:

»Čuj, a hkrati klic odmeva:
Naj svoboda nam živi...«

In ta klic, ta poziv je ogreval srca, postajal vedno mogočnejši in je grmel v silnih akordih, ko je pozival:

»Zoper laž in vso krivico
hajd v boj trpini vsi...

Boj se vname, trobente vriskajo, boben grmi in v silnem tempu koračnice prodira vojska, a trobente kličejo, kakor v naskok:

»Le naprej, brez bojazni
naj izgine duha noč...
že svobode vstaja moč —«

V dvorani so žareli obrazi, oči gorele in v srcih vseh je bil ponos, volja, odločnost.

Nato je o Ivanu Cankarju predaval s. Angelo Cerkvenik, ki je zaključil svoj dobro zasnovan govor z besedami:

Ob petnajstletnici njegove smrti se ga spominjamo, ne zato, da bi ga častili, ne zato, da bi mu vpili: hosana, hosana! Zakaj nihče izmed nas ni poklican, da bi

pesniku kričal: hosana! Nekoč bo prišlo ljudstvo, ki mu bo upravičeno vzdikalo: Hosana, hosana! Mi bi si pa morali upravičeno očitati, da je laže vzdikati: hosana! nego bojevati se z njim, očitati bi si morali, da smo prav malo boljši od tistih, ki so ga proglašali za svetnika in vzor rodoljubarstva ter potihoma v hlačnih žepih štelili rumene cekine.

Marveč smo danes, pa ne samo danes, temveč danes in vsikdar, dolžni, da se ob vsakem spominu na Cankarja vprašamo: Kaj smo storili, kar nas upravičuje priključitvi se občestvu, čigar vodnik je bil in je — Ivan Cankar!

Ne da bi ga slavili — ne, marveč, da bi si sprašili svojo vest, zato smo se danes zbrali...

Ker le tako bomo utegnili uresničiti, če ne vso, pa vsaj drobec Cankarjeve velike preroške besede:

»Narod si bo pisal sodbo sam; ne frak mu je ne bo pisal ne talar!«

Godba »Zarja« je zaigrala delavsko pozdravno pesem — nato so se pa pojavili na odru »Svobodaši« iz Rogaške Slatine. Sodrugi steklarji so najprej zapeli delavsko himno, ki so ji sledile druge: narodne in delavske. Zbor je bil dobro discipliniran, harmonično so se spajali glasovi in dinamično podajanje pesmi je presenečalo vse. Tako poje delavstvo, če je v njem volja, pokazati nekaj in biti nekaj, čeprav mu je pevovodja sam steklar — Svobodaš Dimler, a ne kak profesionalni glasbenik.

Za tem nastopom steklarjev-Svobodašev je sledila recitacija iz Iv. Cankarjeve »Erotike«, »Sultanove sandale«. Recital je Svobodaš Lojze Handler. Presenetljivo dobro je recitiral in »Svoboda« lahko s ponosom pove:

»Moje prosvetno delo žanje uspehe. Sodrugi Handler Lojze je Kočevar. Njegov materin jezik je nemški, a naučil se je slovenskega jezika že tako dobro, da je brezhibno recitiral slovenskega pesnika Ivana Cankarja.«

Delavski oder »Svobode« je podal III. dejanje »Kralj na Betajnovi«.

Dialog iz II. dejanja »Doline Šentflorjanske«, ki sta ga podala ss. Ivan Skuk in Poldi Skukova, je pa nas vse presenetil s svojo umetniško višino in resničnostjo podajanja.

Ravno tako je bil govorilni zbor z odlomkom iz »Hlapca Jerneja«, »40 let sem delal« in »Oče naš« na višku in pokazal vso lepoto ustvarjanja svobodašev-igralcev.

Skladatelj Ciril Pregelj, pevovodja celjskega pevskega zbora »Svobode«, pa je spremljal pevko Francko Kerševan-Puhrovo na klavirju. Pela je njegovo skladbo Iv. Cankarjeve pesmi »Iz lepih

časov«, ki je bila tokrat prvič peta. Pregelj bo v kratkem podaril ljubljanski »Svobodi«, ki ima že svoj mešani pevski zbor, dve lepi skladbi iz Mile Klopčičevega besedila.

Svobodaši-steklarji so še dvakrat stopili na oder, zapeli 12 pesmi, med njimi zmagujočo »Čuj mogočni gromov glas«, ki postavlja svobodo na prestol, in »Oj čujte delavskih množic korak«, ki jo je skladatelj Pregelj svoičas poklonil celjski »Svobodi«.

Prijetno žvenkanje pa se je razlilo po dvorani, ko je lepo in domače prijetno zaigral citraški zbor — dvoje citer, dvoje gosli in kitara. Vodil je zbor tajnik ljubljanske »Svobode« s. Franjo Marinšek.

Tak je bil ta Cankarjev večer, poln pomladi, poln ognja, poln vere v same sebe, v proletarca-človeka. —g—

Mešani pevski zbor ljubljanske »Svobode« je prejel svoj krst na silvestrovo, ki ga je priedil Krajevni medstrokovni odbor Strokovne komisije v Ljubljani.

Ljubljanska »Svoboda« je vedno pogrešala svoj pevski zbor in zunanje podružnice nikakor niso mogle razumeti, zakaj ni v Ljubljani pevskega zbora »Svobode«. Saj je vendar v Ljubljani mnogo delavstva in je Ljubljana nekaj delavski center.

O da, mnogo delavstva je v Ljubljani, a tudi mnogo zaprek za delovanje delavskega pevskega zbora.

Delavstvo dela sicer v Ljubljani, stanuje pa izven Ljubljane. K vajam hoditi bi morali mnogi po eno uro in več.

Druga zapreka pa je ta, da so vsi dobri pevci in pevke že dolgo člani pevskih društev, kakor: »Slavec«, »Trnovo-Krakov« itd. in nočejo še pristopiti k »Svobodi« kot pevci.

Vendar vkljub vsemu — volja, energija, odločnost zmagujeta — zbralo se je 21 fantov in deklet, delavcev in delavk, in pevski zbor, ideja, je postala meso.

Tajnik ljubljanske »Svobode«, s. Marinšek, glasbenik, si je štel v trdo delžnost, najti pevce in pevke in jih je našel. Vadil jih je, samo 6 tednov jih je vadil in na silvestrovo, to je 31. decembra 1933, je ta zbor nastopil prvič s tremi narodnimi pesmimi: z Aljaževo »Perice«, Ipavčevo »Večernica« in s koroško narodno »Spou ptičke pojo«. In uspeh je bil presenetljiv. Glasovi lepo uglajeni, harmonično se zlivajoči, razločno izgovarjani vokali, z občutkom, dinamično podajanje, so podali te tri pesmi z vso lepoto glasbe. In to komaj po 6 tedenskih vajah, ko je trebalo vse kakor s prve točke piliti, likati in vaditi. Burno ploskanje je bilo v priznanje. Ljubljanska »Svoboda« ima svoj pevski zbor. In prvi nastop, krst njegov, je privabil še nove pevce in pevke.

Osmelil bi se, da ob tej priliki potrkam na proletarski ponos naših sodrugov pevcev, ki pojo pri raznih zborih in jim rečem:

»Sodruzi, sodružice, kaj je res tako težek korak in so Vaše noge tako okorne, da ne morete stopiti k pevskeemu zboru ljubljanske »Svobode«?

—g—

Zagorje ob Savi. V pretečenem letu je naš dramski odsek uprizoril pet iger s povoljnim uspehom in tudi obisk je bil povprečno še precej dober; lahko bi bil še mnogo boljši, ako bi se delavstvo zavedalo pomena kulturnega društva »Svobode«, da bi podpiralo njeno delovanje in s tem omogočalo več izobrazbe sebi in svoji mladini.

Prosvetni večeri so bili trije. Najlepsi in najpomembnejši, najbolj sijajni je bil obisknan večer, ki je bil v zvezi z Marxovo proslavo v marcu mesecu.

Pevski zbor je tudi imel svoj prvi koncert in s tem pokazal, da ima možnost življenja, katero mu nekateri zavidajo.

Knjižnica izkazuje, da je delavstvo prečitalo nad 700 knjig. Sodrug profesor Teplý je imel več poučnih predavanj, ki so bila sijajno obiskana.

Na starega leta smo imeli tudi Cankarjevo proslavo, združeno s Silvestrovim večerom. Obisk je bil nadvse lep.

V tekočem letu bomo imeli več predavanj in upamo, da nas sodrug Teplý v kratkem obiše, nakar bomo zaprosili še ljubljanske sodruge, da nas obišejo.

Predvideno je, da bo dramski odsek uprizoril v nedeljo, dne 4. II. 1934 igro »Mati« in 18. II. 1934 pa »Skapinove zvižace«.

Letni občni zbor se bo pa vršil 25. II. 1934, na kar opozarjamo članstvo, da poravna zaostalo čanarino in pripravi svoje predloge za bodoče delovanje, za razvoj in napredek Svobode.

Rogaška Slatina. V soboto, dne 9. decembra 1933, je priredila tukajšnja podružnica »Svobode« predavanje »O sodobni Nemčiji in Italiji«. Predavatelj s. Teplý je v izčrpnem predavanju orisal razvoj fašizma v Nemčiji in Italiji. Povdarjal je zlasti, da je bil nemški fašizem zato zmagovit, ker so se malomeščani bali proletarijate in so šli raje v fašizem, kljub temu, da tudi pri fašizmu ne bodo imeli drugega kakor ubožanje. O brezposelnih je tudi pravilno dejal, da dolgotrajna stiska vodi brezposelnega v topi obup in v tem obupu se oprime vsake rešilne bilke, tako so postali tudi nemški brezposelni (seveda ne vsi) glasniki fašizma, Hitler jih je kasarniral, do-

bili so uniforme, jesti in vse, da so tako bili vsak trenotek pripravljani na fašistična grozodejstva. Razredno zaveden del proletarijata Nemčije in Italije pa ječi v koncentracijskih taboriščih in v konfinaciji. Pod peto fašizma trpijo najboljši borci nemškega delavstva, mnogo jih je pa pobegnilo. Italijanskemu fašizmu pravi Pietro Nenni (bivši italijanski socialistični poslanec): **Ničesar ne bomo pozabili, za vse pride dan plačila.**

Predavanje s. Teplega je bilo tako skrbno sestavljeno, da smo izvedeli prav vsako podrobno, povdarjali moramo zlasti, da predavanja, katera ima s. Teplý, naše delavstvo najbolj navdušujejo in obenem kažejo, kako priljubljen je med nami s. Teplý. Na koncu predavanja se je s. B. Jugovar zahvalil sodrugu Teplemu za njegova obširna izvajanja in apeliral na vse prisotne, naj vsak — po možnosti — žrtvuje za tiskovni sklad »Svobode«, da tako podpremo resno stremljenje centrale, da ostane »Svoboda« tudi nadalje propagandna revija slovenskega proletarijata.

In zopet je Slatinsko delavstvo pokazalo, da je prav močno v svojih kulturnih stremljenjih in da se zaveda svojega poslanstva...

Naša podružnica je priredila v soboto 16. 12. 1933 lepo spominsko proslavo 15-letnice smrti pisatelja Ivana Cankarja. Pevski zbor »Svobode« je pod vodstvom sodruga Dimlerja zapel »Delavski pozdrav« in »Delavsko pesem«. Spominski govor Ivanu Cankarju je imel predsednik s. Lipovšek. S. Bauer je recitiral Čulkovskega »Cankarju« in odlomek iz »Kurenta«. Med tem je mladina tudi deklamirala in sicer T. Seliškar »Rudarji« (Košak), F. Albrecht »Spev proletarcev« (D. Weinberger), O. Zupančič »Kovaška« (F. Jugovar ml.), V. Klemenčič »Sajasto mesto« (Danko Skorjanc). Sodrug Beno Jugovar je čital odlomek »Slov. ljudstvo in slov. kultura«, nakar je pevski zbor zapel »Vzbujenje duhov« in »Čuj mogočni gromov glas«.

Delavstvo steklarne in rudnika je pokazalo, da cení delo Ivana Cankarja, glasnika pravic hlapca Jerneja. Mnogim je Cankarjeva lepa beseda še neznana, mnogi ne vedo, kaj in kdo je bil Ivan Cankar; oni, ki še Cankarja ne poznajo, naj vzamejo v roke njegovega »Hlapca Jerneja« in videli bodo, da govori njim in vsem trpečim.

Zadnja knjiga Ivana Cankarja »Podoba iz sanj« je največje potrdilo našega trpljenja in najlepša pesem človečanstva. Po petnajstih letih mora priti med nas duh Ivana Cankarja, on se je najbolj boril proti hinavcem in klečepalcem, on

naj nam bo vzor moža, borca v teh težkih dneh. V vsakem domu, v slednji samski koči naj bodo njegova dela, kajti le, če bomo živeli z njim, bo njegov spomin ostal med nami čist in svetel.

Kolja.

Trbovlje.

Prosvetni večer. Delavska kulturna in izobraževalna društva in njihovi odseki se živahno in z uspehom udeležujejo. V nedeljo, dne 7. jan., je priredil pevski odsek »Svobode« koncert, na katerem je z izbranim sporedom zadovoljil navzoče. Bil je to prvi nastop pevskega odseka »Svobode«, kateri je vsestransko uspel. Pevovodja je prejel v priznanje krasen šopek z nagovorom, ki je vsem predočil, kako visoko cenijo sodrugi in sodružice požrtvovalno delo v delavskih društvih.

Umrl je dne 3. januarja 1934 član trboveljske »Svobode« s. **Tržan Rudolf**, star komaj 23 let. Pogreb se je vršil dne 5. t. m. ob veliki udeležbi članov in članic »Svobode« in tudi članov ostalih delavskih organizacij. Na grobu je spregovoril poslovilne besede s. Pliberšek, pevski odsek »Svobode« pa je zapel »Vigred« in delavska godba je zaigrala žalostinko. Agilnega sodruga Tržana ohranijo Svobodaši in vsi, ki so ga poznali, v trajnem spominu.

Šahovski turnir »Svobode«, Trbovlje : S. K. »Rudar«, Hrastnik. Dne 3. decembra 1933 je priredil tukajšnji šahovski odsek »Svobode« svoj tretji šahovski turnir. Topot so se zbrali sodrugi od S. K. »Rudarja« iz Hrastnika, 10 po številu, da pomerijo svoje moči z našimi sodrugi na šahovskem polju. Turnir, ki se je vršil v Delavskem domu, se je končal z rezultatom 7 : 3 za S. K. »Rudarja«. Dne 17. t. m. pa so naši sodrugi vrnili obisk hrastniškimi sodrugom in odigrali revanš z 9 igralci. Izid je bil 6½ : 2 za »Svobodo«. Končni rezultat turnirja je 9½ : 9½ in je tako za »Svobodo« kot za »Rudarja« dosežen časten uspeh. Ob tej priliki omenjamo, da ima šahovski odsek »Svobode« Trbovlje predvsem ta namen, da naveže stike tudi z drugimi po možnosti delavskimi šahovskimi društvi in odseki in da se tako širi in vzbuja zanimanje za to lepo in plemenito igro, ki zavzema tudi med delavstvom zadnje čase odlične uspehe.

Ribnica na Pohorju. — Za kulturno izobrazbo in napredek našega delavstva. Dne 17. dec. 1933 ob 18. uri smo priredili v gostilni Puhr proslavo 15 letnice smrti Ivana Cankarja. Udeležba je bila lepa. Predsednik »Svobode« s. Avg. Vernik je

predaval o življenju Ivana Cankarja, s. Medved Ivan je recital Cankarjev spis o domovini, s. Maurer Franc pa je deklamiral Čulkovskega. V odmorih in ob zaključku je zapel moški zbor »Svobode« nekaj lepih pesmi. Prodali smo tudi 57 listkov za tiskovni sklad. — Na Silvestrovo so naši diletanti uprizorili igro »Kdor je lačen, naj se najé« in »Čarovno brivnico«. V odmoru je zapel moški zbor »Svobode«. Dvorana je bila nabitobno gledalcev. Igralci so bili deležni vsesplošne pohvale. Po igri je bila prosta zabava s plesom. Takšnega lepega silvestrovanja še v Ribnici delavci nismo doživeli. Ribniški delavci bi že sedaj imeli marsikaj bolj urejeno kot imamo, le žal, da smo večno žrtve podjetniških špekulacij. Za igro nam je posodilo oder »Prosvetno društvo« v Ribnici, za kar se mu tem potom najlepše zahvaljujemo. — Kljub vsem bridkostim in težavam, ki jih prenaša, pa naše delavstvo še vendar ni obupalo, zlasti, ker se zaveda, da bi s tem napravilo največje veselje tistim, ki nas zatirajo in sovražijo.

Lesce. — Tukajšnja podružnica »Svobode« je priredila dne 17. in 26. decembra 1933 predavanje: Nastanek in razvoj življenja ter o petroleju. Predaval je sodr. Janko Torkar v našo vsestransko zadovoljnost. Veselimo se tega napredka v naši »Svobodí«, le žal, da se naše delavstvo premalo zanima za izobrazbo, ki je pa jako potrebna. Tudi staremu letu smo kot proletarci dali slovo in storili obljubo, da bomo v Novem letu še več podvzeli za delavsko izobrazbo; v ta namen smo priredili na Silvestrovo ob 8. uri zvečer pri Katrineku družabni večer, na katerem smo nudili vsem, ki so prišli k nam, mnogo zabave. Dne 7. jan. 1934 se je vršilo zopet predavanje, in sicer ob 6. uri zvečer. Tudi »Rdeče rože« študiramo in upamo, da jih bomo koncem januarja uprizorili. Pozdravljeni in dobrodošli v naši sredi vsi, ki imajo voljo, da nam pomagajo! — Družnost!

Podružnica »Svobode« je priredila v nedeljo, dne 21. jan. svojo prvo igro, in sicer »Rdeče rože«. Otvoritvena predstava se je vršila na odru v Ljudski šoli v Lescah ob 3. uri popoldne. Vsa čast leščanskim sodrugom, ki so si upali dati za otvoritveno predstavo to sicer težko, toda sijajno delo našega sodruga Jožeta Moškriča, delavca v Dobrunjah pri Ljubljani.

Guštanj. — Podružnica »Svobode« je priredila dne 17. dec. proslavo v spomin 15 letnice smrti Iv. Cankarja. Pred otvoritvijo je zaigral tamburaški zbor »Delavski pozdrav«. Za tem je predaval s. Anton Godec o življenju in delu Iv. Cankarja za

proletarijat. Po končanem predavanju je s. Lepko razložil namen »Cankarjeve družbe«, ki ima nalogo, da deluje za izobrazbo delavstva na polju književnosti ter pozval navzoče, da si te nadvse poučne knjige naročijo, obenem pa pridno posečajo društveno knjižnico, v kateri bodo našli dela Cankarja, v katerih pisatelji razkrinkava vso gnilobo meščanske družbe in budi delavstvo. Zatem je še s. Juh tolmačil namen in pomen te proslave ter je pozval navzoče, da gredo na delo za širitev socializma, ker s tem bomo najbolj podprli besede Cankarja in nadaljevali delo, ki ga je on začrtal. Nato se je s. Godec zahvalil za udeležbo. V slovo pa je zaigral še tamburaški zbor.

Slovo od starega leta. Tudi mi guštanjski delavci smo se poslovili od starega leta prav lahkega srca. Kdo bi žaloval za njim, ki nam je prineslo samo težave in bedo, če izvzamemo par lepih uspehov naših organizacij, ki nam dajejo upanja, da bo prihodnje leto boljše in če ne že prihodnje leto, pa da bo vsaj bodočnost sigurno naša. — Dočakali smo novo leto v prijateljskem pomenu v kantini, kjer so nam igrali naši vrli Svobodašitamburaši. Opolnoči je s. Petek imel kratak nagovor na navzoče, želeč vsem srečno, boja in uspehov polno novo leto.

Črna. — V proslavo 15 letnice Cankarjeve smrti je priredila tukajšnja podružnica »Svobode« dne 31. decembra 1933 njegovo splošno znano socialno dramo »Hlapec Jernej in njegova pravica«, ki je nad vse pričakovanje dobro uspela. Sodr. Puhar je imel predgovor o Cankarju, za njim pa je sodr. Forštner deklamiral pesem Čulkovskega: »Cankarju«. Nato se je pričelo z uprizoritvijo drame pod vodstvom režiserja sodr. Selišnika, katera je vsem ugajala. Vsi igralci so svoje vloge rešili prav dobro, kar velja posebno za »Hlapca Jerneja« (s. Sterže). Med odmori, pred vprizoritvijo in po njej pa so nastopili vrli društveni tamburaši pod vodstvom svojega vaditelja s. Forštnerja z raznimi izbranimi komadi. Velika preurejena dvorana gostilne Knez je bila polna do zadnjega kotička. Po uprizoritvi drame so navzoči ostali še naprej skupaj v medsebojnem prijateljskem razpoloženju pri sviranju tamburašev, dokler ni s. Raušer z izbranimi besedami, tik pred policijsko uro zaključil prireditve. — Ista drama se je uprizorila tudi na predvečer proslave z dobrim uspehom. Tako je prav. Svoji spadamo k svojim! Duh Ivana Cankarja pa naj živi in se krepí, dokler ne bo dosežen naš poslednji cilj!

Hrastnik. — Dne 10. decembra 1933 je pevski odsek Svobode I. zopet nastopil s svojim moškim zborom 40 grl v

Delavskem domu in nam zapel 15 lepih pesmi. Zbor je vodil pod spretno taktirko s. Podlogar M. Pesem za pesmijo je užigala do najvišje stopnje, njim je v priznanje množica ploskala; ponoviti je bilo treba »Slava delavstvu«.

Zbor je s svojo dobro glasovno zasedbo in njegovo uglajenostjo lahko ponosen, kajti nastopa brez not in z dovršeno dinamiko!

Proslava 15 letnice smrti Ivana Cankarja v Hrastniku je bila 26. decembra 1933. Izvajala sta spored združeno Svoboda I. in II. Uvodoma je proslavo otvoril združen pevski zbor obeh Svobod z »Vzbujenjem duhov«, nato je imel slavnostni govor s. Teplý iz Maribora, ki nam je Ivana Cankarja predočil kot prvega slovenskega pisatelja, ki si je upal razkrinkati vse početje in gnilobo slovenske malomeščanske rodoljubarske družbe. — Kako dobro ga pozna tudi hrastniško delavstvo po njegovih delih, se je videlo ravno pri tej priliki, ko so nam člani dramskega odseka podali mnogo deklamacij in recitacij iz njegovih del. Dramski odsek Svobode II. je nastopil z govornim zborom »Mi steklarji«, pevška odseka I. in II. pa sta nastopila še z vrsto lepih delavskih in nekaj narodnih pesmi. Šramel je zaigral nekaj zelo lepih in primernih komadov. Za zaključek je nastopil skupni zbor s pesmijo »Zdravi hrabri bojevniki«...

Ves spored je bil povsem primeren in proletarski. Le žal, da je dvorana bila mnogo premajhna, kar je za naše prireditve velik udarec, zlasti v gmotnem oziru. Slavnost je napravila na navzoče lep utis, večer je bil dolg, ki je trajal nad 2½ ure in so delavci in delavke je težko odhajali iz svojega Delavskega doma.

Pavla Malovrh

23. decembra zgodaj zjutraj se je po naši hrastniški kotlini bliskovito razširila žalostna vest, da je umrla naša sodružica Pavla Malovrh. Bila je ustanovna članica »Svobode I.« in vedno je podpirala našo kulturno organizacijo. Podpirala je vselej tudi revne delavske otroke. Živahno se je udeleževala v zadrugištvu. Pogreba se je udeležila ogromna množica ljudi. Poslovili so se od nje pevška zbora obeh »Svobod«, steklarska in rudniška godba. V imenu »Svobode« in razrednega delavskega gibanja ji je izrekel zadnje slovo s. Pliberšek.

Družini izrekamo naše iskreno sožalje.

Konkreten socialističen program. — Dolgotrajna in brezprimerna kapitalistična gospodarska kriza je potisnila proletarijat v defenzivo. V tem času krize je nemogoče učinkovito braniti plače in kupno moč konsumentov, radi zastoja v produkciji je onemogočena skoro vsaka učinkovita socialna politika. Z mrtve točke je mogoče priti naprej le, če se gre z jasnim načrtom in svežim elanom na delo za konkreten, takoj izvedljiv socialističen program. To je vodilna misel Hendrika de Manna, ki ga poznajo naši bravci iz razprav »Nasprotstva v delavskem razredu« in »Da ne bodo šle noge drugam...« v lanskem letniku »Svobode«. Ta belgijski socialist je deloval zadnja leta pred Hitlerjevo zmago v Nemčiji. Po vsem, kar je videl in doživel, se je koncentriral na rešitev vprašanja: **Kako naj se prepreči, da ves socializem v Evropi ne doživi podobne usode, kakor jo je v Nemčiji?**

Njegov odgovor se glasi: Napačno je omejevati se na protifašistično akcijo in na obrambo obstoječega. Če hočemo premagati neko zlo, moramo odpraviti njegove vzroke, ne pa se boriti samo proti njegovim simptomom. Nezadovoljnost med proletariatom in nemirnost v srednjih plasteh imata svoj vzrok v sedanjem stanju kapitalistične ekonomije; to rebelstvo morejo in morajo socialisti izkoristiti s tem, da vzbudijo in razširijo gibanje, ki naj ima spremembo gospodarske strukture v smeri socializacije za svoj neposreden cilj. De Man je zato predložil vodstvu belgijskega delavskega gibanja obsežen načrt.

Kaj hoče de Manov načrt? Hoče, da se ukrene vse, da pride v Belgiji do gospodarskega režima, ki bo omogočil odpravo brezposelnosti in krize in ki bo dvignil življenjski standard ljudi. Na tej realizaciji niso zainteresirani samo delavci, temveč tudi žrtve krize v drugih plasteh družbe, zlasti med srednjim stanom.

Njegov načrt se deli na sedem poglavij. Poleg privatno-kapitalističnega sektorja v gospodarstvu hoče postaviti socia-

liziranega, ki obsega organizacijo kredita in najvažnejših monopolnih industrij.

Nacionalizacija kredita je premišljena do vseh organizacijskih posameznosti, formulira in tvori podlago za nadaljnje reformne ukrepe. Za vse te gospodarske pagnoge naj se ustvari po en komisariat, ki naj se mu doda kot posvetovalno telo z iniciativno pravico gospodarski svet.

Tam, kjer še ostane privatno-kapitalistično gospodarstvo, posebno tam, kjer posestniki produkcijskih sredstev tudi sami delajo (rokodelci, mali kmetje itd.), naj se varuje lastnina in svobodna konkurenca.

Primerna tržna politika naj prepreči špekulacijo s cenami in stabilizira izkupičke za agrarne in industrijske proizvode.

Na to je navezan socialni program: skrajšanje delovnega časa, kolektivno delovno pravo, socialna stanovanjska politika itd.

Zadnje poglavje je posvečeno vodstvu celotnega gospodarstva. Vse inštanice se volijo s splošno volivno pravico. Parlament ima samo eno zbornico, katere poslovanje se poenostavi. Da se izogne birokratizmu, da parlament polnomočje organom, ki so špeciелno zaposleni z vodstvom gospodarstva.

Razven tega predlaga osnutek petletnega načrta, ki naj dvigne kupno moč na notranjem trgu za 50 odstotkov v prvih treh letih in za 100 odstotkov v petem letu.

Generalni svet belgijske delavske stranke je temeljito obravnaval ta načrt, ga sprejel in poleg tega sklenil:

1. da se stranka z vsemi legalnimi sredstvi bori za prevzem politične oblasti z namenom, da izvede ta načrt;

2. da ne vstopi v nobeno vlado, ki ne bi hotela sprejeti tega načrta za svoj takoj uresničljiv program, vendar je pripravljena, da podpre vse skupine, ki sprejmejo ta načrt, da z njimi prevzame vlado.

Strankin kongres je v tem mesecu poleg sprejetja tega programa sklenil razne sklepe in ukrepe za reorganizacijo in aktiviranje stranke.

Demokracija je kakor luč in zrak; ne cenimo je, dokler jo uživamo. Šele, ko jo izgubimo, spoznamo, da se brez nje ne da živeti.

Giacomo Matteotti.

Delavska pesem in glasba

Na jesenskih okrožnih konferencah so se čule pritožbe, da v pevski podzvezi ni videti nikake pozitivne delavnosti. Res je, temu moramo vsi pritrčiti. In to je tudi vse, kar moremo storiti, podzveza pa bo še nadalje ostala taka, kakršna je. Drugače bi bilo, če bi bil padel na primer predlog: »Ta in ta komponist naj skomponira to in to delavsko pesem in podzveza naj jo založi.« Takega predloga pa ni in ga menda tudi ne bo še tako kmalu, kajti interes, ki ga slovenski komponisti posvečajo delavski pesmi, je še vedno enak ničli. Za teh 500 slovenskih delavski pevcev se najbrže še ne rentira, ukvarjati se z delavsko pesmijo. To je torej tisto, kjer nas čevlji žuli. Podzvezin odbor lahko sestavlja znamenite okrožnice, sezname, vprašalne pole itd., ali to je našim zborom prej v nadlogo, nego v pomoč: Zbori želijo delavskih pesmi, zapeti hočejo pesem svojega življenja, pesem, ki naj bi vodila delavstvo skozi borbe do zmage. S pisarjimi jim ni nič pomagano; kradejo jim le čas. Tako torej vidimo, da je podzveza mrtvorojeni otrok: Čemu pa smo jo potem ustanavljali? Pri tem vprašanju dobimo odgovor, da je sposobno za življenje le to, kar je nastalo iz organskega razvoja. Saj ne gre samo za pevsko podzvezo. Vsi se bomo še spomnili, kako smo na prvem kongresu pod sedanjim odborom hoteli najti fundamente za kulturno delo v snovanju najrazličnejših podzvez. Še pred pevsko smo ustanovili dramatično in knjižničarsko podzvezo. In kaj so nam te prinesle? Vse, kar je bilo, so bili tisti posebni občni zbori, kjer se je ugotovilo, kaj nam manjka in kako bi bilo to in ono prav. Toda delo v teh podzvezah je bilo zavisno od tega, ali je imel centralni odbor na razpolago človeka, ki je to delo opravljal. In tako se je zgodilo, da je uprav v času, ko so bile te podzveze najbolj popularne, njih delovanje popolnoma zaspalo. Sedaj o teh podzvezah ne slišimo nič več in menda jih tudi nihče ne pogreša, dramatični odseki in knjižnice pa vseeno še vedno delujejo nič manj uspešno, v kolikor so v centralnem odboru ljudi, ki se zanje brigajo. Delovni program teh podzvez pa se lepo določa na skupnem kongresu. Ker se torej te podzveze niso mogle oživetiti, je jasno, da niso produkt organskega razvoja naše »Svobode«, da niso izraz spoznanja, ki bi ga diktirale naše potrebe. Kar mirne duše lahko ugotovimo, da so te podzveze zgolj odraz vplivov, pod katerimi tako radi urnih korakov kopiramo vse, kar imajo slučajno v drugih deželah, pa naj bo to zlo ali dobro. Če imajo drugod raz-

deljen kulturni pokret na več samostojnih organizacij, iz tega še ne sledi, da mora biti nekaj sličnega tudi pri nas. Saj ni vse za import, kajti pogoji so povsod drugačni. Za organizacijo ne more biti vseeno, če šteje narod 60 ali pa samo 1 milijon ljudi, ni pa tudi rečeno, da se ustvarjajo pri 60 milijonih same vzornosti, pri enem pa nobene. To, kar smo pogrešali, niso bile podzveze, pogrešali smo marveč organe, ki bi se specielno bavili s potrebami posameznih kulturnih panog. Za tak organ pa je mnogo bolj pravilen naslov »strokovnega odbora ali odseka« v centralnem odboru. Saj tam, kjer ni »bilo nič organizirati, tudi ne more biti govora o kaki podzvezi, ki bi pač mogla označiti kako teritorialno, ne pa strokovno ediničo. Institucija podzvez je tudi v protislovju z vsem našim organizacijskim sistemom, ki mu je imperativ popolna enotnost kulturnega pokreta in dosledno temu tudi kolektivno odločanje o vseh vprašanjih. Na mesto podzvez bi torej spadali strokovni odbori (odseki) za petje, dramatiko, knjižnice, šport itd., ki bi fungirali kot pomožni organi centralnega odbora, v istem razmerju, kot odseki do podružnic. Ti odbori naj bi se izvolili na skupnem kongresu, ako jih ne bi sestavil centralni odbor sam.

Pravkar povedano velja tudi za pevsko podzvezo, samo da je bila postavljena še na bolj klavrne temelje, ker je zanjo mnogo težje najti strokovnjaka za aktivno delovanje. Ta podzveza je predvsem privedla do tega, da so iluzije o nji zamorile pri pevskih odsekih vso inicijativo, za katero ni mogla prinesiti nadomestila. Menim, da bi bilo najbolje, če se tudi delokrog te podzveze prenese na poseben odsek v centralnem odboru. S tem bi tudi odpadlo mnogo dvotirnega dela, da niti ne govorim o delegacijskih stroških, ki jih zborom povzročajo posebni občni zbori, ki itak ne morejo napraviti nič pozitivnega. Zadnji občni zbor se je n. pr. ukvarjal z organizacijskimi vprašanji zveze »Svobode«, čeprav to nima nič skupnega z zamišljenim programom podzveze. Centralni odbor bo mogel dati tudi več jamstva za ekspeditivno reševanje tekočih poslov, ker ima na razpolago upravni aparat, ki pri podzvezi manjka in se mora zato reševanje teh poslov ravnati po dopustnosti časa podzvezinih funkcionarjev, ne pa po potrebi pevskih odsekov. Ker bi bila potem podzveza, oz. ustrežajoči nadomestni organ na sedežu konzervatorija, bi bilo tudi več izgleda, da se sčasoma pridobi kakega strokovnjaka, ki bi se postavil v službo delavskega pevskega

pokreta. Vsaj od mlajše generacije glasbenih umetnikov bi lahko pričakovali, da delavskih pevcev ne bo imela za garjave ovce. Dotlej pa se bomo morali še nadalje koristiti z zaslugami domačih komponistov in peti skladbe, ki so jih dali delavcem komponisti drugih dežel.

V orijentacijo našim zborom je sodr. Slavko Viher, pevovodja kranjske »Svobode«, priredil oceno pesmi iz zaloge podzveze, ki jo danes objavljamo.

Podzveza je nameravala oskrbeti predvbo nekaj novih pesmi. Ker pa je sedaj centralni odbor skenil založiti večjo zbirko pesmi v posebni delavski pesmarici, se bo ta namera združila z delavsko pesmarico. Uredništvo pesmarice je poverjeno podzvezinem arhivarju s. Tancu Antonu. Da mu bo zbiranje pesmi čimbolj olajšano, naprošamo pevske zборе, da sporočijo vse delavske pesmi, ki jih imajo v arhivu. Navede se naj naslov pesmi, komponist in začetno besedilo.

Če imajo pevski odseki kake izvedljive nasvete za delo v podzvezi, naj jih sporočijo. Na kake skupne prireditve pa menda v sedanjih mizernih časih ni niti misliti.

Š. Presl.

Ocena

pesmi (moški zbori), ki jih ima v zalogi pevska podzveza »Svoboda«.

1. »Nas veže ljubezen«, koračnica danskih socialistov. Pesem je izvedljiva za vsak zbor.

2. »Bratje le k solncu, svobodi«, ruski narodni napev. Tudi ta pesem je lahko izvedljiva, ker ne zahteva nikake specialnosti posameznega glasu. Pesem je precej učinkovita za poslušalce.

3. »Mi smo mlada garda«, po melodiji Andrej Hofferjeve pesmi »V Mantui...«. Pesem je za majhno spoznanje težja kot prva in druga, toda tudi ta je izvedljiva za vsak zbor, četudi z začetniki. Vtis je zelo efekten.

4. »Dani se...« H. Riva. Pesem je po svoji harmoniji nekoliko težja od št. 3, toda po kratkem obstoju zbora je pa tudi izvedljiva. Vtis na poslušalstvo je zelo globok.

5. »Žalna koračnica.« (Vas žrtve nesmrtnosti...) Je zelo lepa socialna nagrobna in tudi ne pretežka. Ker ne zahteva nikake specialnosti posameznega glasu, jo lahko izvedejo tudi mlajši zbori.

6. »Mirno spavaj.« Srbska delavska nagrobna. Je nekoliko težja od št. 5 in sicer radi harmonije, toda tudi ta je izvedljiva za že nekoliko izvežban zbor. Prvi tenor mora dobro obvladati višino.

7. »Himna delu.« Josef Scheu. Za dobro izvedbo te pesmi mora zbor že nekaj časa delovati. Po harmoniji je pesem srednje učinkovitosti.

8. »Marseljeza.« Rouget de l'Isle. Pesem je regimentna, to se pravi, da njen ritem razgiba poslušalstvo. Za izvedbo je treba že srednji zbor.

9. »Slava delavstvu.« Iv. pl. Zajec. Ta pesem zahteva že izvežban zbor, ki že vsaj dve leti neprestano deluje. Prvi tenor, ki ima tudi solo, mora obvladati višino in čistočo glasu.

10. »Prisega naši zastavi.« Uthmann. Za uspešno izvedbo te pesmi je potreben zbor, ki obvlada že nekoliko pevske teorije. Pesem je zelo lepa, toda vsi štirje glasovi morajo biti dobro zastopani po številu in po zmožnosti.

11. »Slavnostni spjev.« Josef Scheu. Precej težka pesem in zahteva predvsem vse sposobnosti dobrega pevskega zbora, kakor teorijo, tako tudi kvalifikacijo vseh glasov. Solo drugega basa je zelo učinkovit. Tudi ta pesem je zelo lepa.

12. »Poziv.« Peter Marini. To je precej težka pesem, zato zahteva pevski zbor, ki popolnoma obvlada teorijo. Pesem je še dokaj lepa.

13. »Nam pravijo zidarji!« Pesem je po svojem ritmu in harmoniji precej težka. Zahteva samostojnost posameznega glasu. Zamišljena je bolj za spremljavo klavirja ali orkestra.

14. »Splavarji na Volgi.« Maks Ludwig. Pesem je nadvse težka in primerna samo za večje zборе nad 30 mož, ker je harmonizirana skoro vsa šestglasno. Zbor mora obvladati popolnoma teorijo, toda ob precizni izvedbi je zelo učinkovita. Pesem zahteva dober drugi bas, ki obvlada dobro nižino.

Slavko Viher.

Vsak dober „Svobodaš“ bi lahko razprodal po en blok za tiskovni sklad „Svobode“.

Delavski sport

Nekoliko vrstic iz mariborskega sportnega življenja.

Kdo je bolj potreben sprostitev v naravi in na sportnem igrišču, mar ne ravno delavci, študentje, uradniki — oni, ki si služijo kruh ob potu svojega obraza in enostranskem, monotonem ritmu dela, ter oni, ki študirajo zato, da bodo nekoč ponujali svoje znanje, da se bodo lahko prebijali skozi življenje, ali pa ostali precej časa celo brez namestitve. In mladina — vsaj velik del — se zaveda tega ter goji sport, da je zdrava, močna in odporna.

To je spoznalo že pred desetletji tudi moderno delavsko gibanje ter prav tu postavilo precej svoje sile.

*

Poznamo dve vrsti sporta: sport, ki je samemu sebi namen, in sport, ki je spolnitev človeka. Pri prvem sportnik trenira zgolj radi tega, da postane v določeni tekmovalni disciplini tehnično popoln, brezhiben, da se v tem svojstvu spopri- me s sotekmovalci oz. soigrači, kjer pa gre zgolj za številke... za sekunde, za metre, za gole... V današnji dobi v glavnem igra skoroda vloga samo ta sport. Sport druge vrste, kjer mladenič ne more tolikokrat pokazati svoje znanje pred občinstvom, se zdi skoroda brezpomemben. Večina jih celo misli, da se navdušujejo za te vrste sporta samo ljudje šibkejši narave ali ki imajo kako hibo ter so radi tega iz rekorderstva izvzeti. In se motijo, kajti edino pravilni in h kolektivni vzgoji stremišči sport je oni, ki vzgaja množico srednjevrstnih atletov, ki pa so poleg sportnika tudi družabni ljudje, sodruzi, in ljudje s širokim duševnim obzorjem.

In k tej vrsti sporta mora baš stremeti delavsko sportno gibanje.

*

So pa baš v tem zapreke.

Delavski sportnih društev je, računava pri nas, premalo, da bi lahko sodelovala zgolj med seboj in radi tega so naši odseki, večidel saj, primoranci biti včlanjeni pri meščanskih zvezah in podzvezah, ter primoranci z njim tekmovati.

V tem je naša hiba, ki pa se bo sčasoma odpravila. V tem je tudi slaba stran socialistične sportne vzgoje našega naraščaja, ker prihaja preveč v stike z mladino, funkcijariji in občinstvom meščanske, nam popolnoma tuje miselnosti.

Delavsko gibanje se je že davno izreklo proti profesionalizmu, proti rekorderstvu, izreklo se je pa že davno tudi proti klerikalno-liberalni meščanski klečplaznosti!

*

Mariborski S. K. »Svoboda« ima brez dvoma, posebno po fuziji ljubljanske »Svobode z ASK Primorjem, najboljše organi-

zatorično urejen klub. Njegovi uspehi v zadnjih časih nam vzbujajo mnogo, mnogo nad — med gospodi »kleinbürgerji« pa zavisti, celo trepeta... Pa to nas niti najmanj ne moti, še celo v čast in ponos nam je! Delavska mladina si gradi sama lastna sportna igrišča, delavska mladina igra z veseljem in strastjo za svoje barve, ta ista mladina se sama vzgaja in v ponos ji je, da nosi ime »Svobodaš«. — Vidite naša mladina si je s pomočjo starejših sodrugov sama zgradila svoje sportno igrišče, ki je danes v ponos delavskemu razredu, hodila je na prostovoljni »kuluk« vsak večer po službi, nekateri pa so bili ves dan na njem in kopali in grebli in vozili samokolnice. Morda bomo nekoč objavili nekoliko slik igrišča in prizorov s kakih tekem, če nam revija odstopi nekoliko prostora.

Sportni odsek goji: nogomet, lahko atletiko, zimske sporte, šah, v najbližji bodočnosti ima namen zgraditi lastno lawn-tennis igrišče, tudi za plavanje, veslanje, ping-pong in težko atletiko bomo poskrbeli. Članski kakor družabni večeri se vrše pa že več let sem.

Nogomet je dandanes najbolj popularen sport. S. K. »Svoboda« ga goji od svojega ustanovljenja. Od začetka (leta 1920) dobro napredujoč (zgradil se je celo lastno igrišče; vendar, menda baš tu so bile finance krive) je po nekoliko letih začel pešati, tako da se je zdelo, da je okostenel in se ga ne bo dalo več vzbuditi k pravemu življenju. (Eno se je opazilo in to nas je bolelo: velika večina članstva se sploh ni zanimala za socialno gibanje, živel je zgolj za žogo in zopet za žogo.) Dokler ni prišel 31. dec. 1929 odlok bana, da se DTE razpuščajo. Rok ne bomo sklenili v naročju, nekaj nas je stopilo v sportni klub (do tedaj ni bil odsek, kljub temu, da je nosil ime društva), kjer so nas rade volje sprejeli, in pričeli z delom in trebljenjem, neozirajoč se ne na levo, ne na desno; glavno zaslugu pri tem ima še sedanji podpredsednik St. Vidovič, ki se je tedaj pokazal celega moža. To je bila doba notranje utrditve, na zunaj smo pustili še staro, tako da so bili rezultati 12:0 v zgubo popolnoma razumljiva stvar. Potem so prišli v odsek in odbore še Ružič, Knez, Milosavljevič, Ošlak, Selinšek, Karner in še drugi agilni, k delu stremišči ljudje — in delo se je pričelo!...

*

V letošnjem jesenskem prvenstvu je dosegel naš klub prvenstvo II. razreda. Če si spomladi pridobi 7 točk in v slučaju, da zmaga nad prvakom ljubljanskega II. razreda, stopi naša »Svoboda« v I. razred, že dolgoletno naše stremljenje.

Ěvo letošnje rezultate:

15. okt. 1933: »Svoboda« : »Ptuj« 6 : 1 (4 : 0) v Mariboru,
22. okt. 1933: »Svoboda« : »Gradjanski« (Ĉakovec) 5 : 1 (1 : 0) v Ĉakovcu,
29. okt. 1933: »Svoboda« : »Mura« (Murska Sobota) 1 : 0 (0 : 0) v Mariboru,
12. nov. 1933: »Svoboda« : »Panonija« (Murska Sobota) 3 : 1 (1 : 1) v Mariboru,
19. nov. 1933: »Svoboda« : »Drava« (Ptuj) 5 : 1 (4 : 0) v Ptuj.

Prvenstvena tabela II. razreda je sledeĉa:

1. »Svoboda« 10 toĉk, 20 : 4 golom,
  2. »Gradjanski« 8 toĉk, 19 : 6 golom,
  3. »Mura« 6 toĉk, 12 : 5 golom,
  4. »Ptuj« 4 toĉke, 9 : 14 golom,
  5. »Panonija« 2 toĉki, 6 : 24 golom,
  6. »Drava« nobene toĉke, 3 : 18 golom.
- Rezervno moštvo »Svobode« je v prvenstvenih tekmah zasedlo 2. mesto; stanje je sledeĉe:

1. »Źelezniĉar« 6 toĉk,
2. »Svoboda« 4 toĉke,
3. »Maribor« 2 toĉki,
4. »Rapid« nobene toĉke.

*

Lahkoatletski odsek je priredil ob binokstih ob priliki otvoritve lastnega igrišĉa ĉlansko tekmovanje. Rezultati dobri. LANSKO leto spomladi je odsek izstopil iz L. A. S. ter radi tega kajpada izgubil pravico do startanja na drugih prireditvah.

Sodeloval je tudi pri teku za »Vahtarjev pokal« 1. dec. 1933 z 9 atleti in je bil naš odsek na tej prireditvi po številu najmoĉneje zastopan.

Zimskosportni odsek, ki se je ustanovil lani, je Źe lani prirejal druŹabne izlete v okolico mesta, kakor tudi na Pohorje, Kozjak in drugam. Letos bo organiziral lastna tekmovanja, vĉlanil pa se bo menda tudi pri zimskosportnem podsavezu, tako, da bodo ĉlani imeli pravico do tekmovanja na vseh prireditvah.

Šahovski turnirji se vrše veĉinoma v jesenskih in zimskih veĉerih.

To je Źivljenje, ki ga Źivi delavska mladina.

Bruno Petejan.

Tiskovni sklad „Svobode“

II. seznam prispevkov za tiskovni sklad »Svobode«.

Guštanj: podruŹnica »Svobode« na bloke Din 85.—

Hrastnik II: podruŹnica »Svobode« mesto venca s. Malovrhovi Din 100; s. Beutl zbral na bloke Din 75, s. Haberl Din 25, s. Keber Din 25, Splošna delavska

strokovna zveza, podruŹnica Din 200, skupaj Din 425.

Javornik: podruŹnica »Svobode« na bloke Din 150, s. Giorgini E. Din 45, s. Zumer Fr. Din 25; skupaj Din 220.

Prevalje: podr »Svobode«: zbrala s. Prosen M. Din 34 in s. Dretnik Iv. Din 15, posebej darovali sodrugi: Prosen M. Din 6, Dretnik Din 5, Ĉop Pavel Din 10; skupaj Din 70.

Zabukovca: na seji strokovne organizacije rudarjev darovali sodrugi: Zupanc Ilvo Din 2, Ojstriĉ JoŹe Dni 2, Zupanc Fr. III. Din 2, Levstik Ernest Din 10, Brinšek Jurij Din 2, Hlaĉer MatevŹ Din 2, Zagoriĉnik Štef. Din 2, Judec Franc Din 1, KoŹak Franc Din 2; na ĉlanskem sestanku »Svobode« se je nabralo pri sodrugih: Zupanc Ivo Din 20, Zupanc Edo Din 5, Sprajc Peter Din 5, Levstik Ernest Din 7,50, Judec Franc Din 10, Vipotnik Albin Din 10, Volk Martin Din 5, Razpotnik Avgust Din 2, KoŹak Franc Din 4, Gojzdnikar JoŹe Din 5, Gojzdnikar Amalija Din 5, Raĉek Pongrac Din 5, Lapajne Franc Din 5, Strnad JoŹe Din 3, Rot Franc Din 2, Veligovšek Rudi Din 2, Lemes Franc Din 2, Goršek Štefan Din 2, Ogriĉ Anton Din 2, Hlaĉer MatevŹ Din 2; skupaj Din 128,50.

Zagorje: na bloku št. 184 zbral sodr. Jevšnik F. Din 25, na bloku št. 187 s. Zakrajšek Iv. Din 25, na bloku št. 190 s. Kammik Iv. Din 25; skupaj Din 75.

Koĉevje: na bloku št. 275 in 276 zbral s. Jenko Peter Din 50.

Jesenice: s. Franc Franc, kovinar poslal Din 20.

Kranj: s. Kerĉ zbral na bloke Din 150.

Dobrunje: podruŹnica »Svobode« na bloke Din 150.

Ribnica na Pohorju: podruŹnica »Svobode« na bloke Din 57.

Maribor: Iv. Šumljak, uĉitelj Din 20. »Svobodaši« zbrali na 3 bloke Din 75.— Skupaj Din 95.

Slov. Konjice: Ivan Leskovar poslal Din 10.

Rog. Slatina: zbral s. Lipovšek Din 11.

Šoštanj: podruŹnica »Svobode« zbrala Din 60.

Hrastnik I: podruŹnica »Svobode« zbrala Din 75.

Celje: podruŹnica »Svobode« Din 200.

Ljubljana: darovali sledeĉi sodrugi: Franc Škerlj, strojnik Din 15, Anton Hönigsman Din 20, Tence Angelo Din 20, Anton Prezelj Din 15, Franc Kumar, up. Źel. Din 10, dr. Henrik Tuma, odvetnik Din 20, Ciril Gogala Din 20; skupaj Din 120.

Vsega skupaj Din 2001,50, prva zbirka Din 3782.—, vsega skupaj Din 5783,50.